

احكام شرعى پزشكى

دوره آموزشى ویژه پزشكان و پرستاران

جمع آورى و تنظيم: مظفر برسلانى

پاييز ۹۶

فهرست مطالب:

۴	درمان معنوی
۵	احکام تقلید:
۶	احکام نجاست
۶	اطلاع دادن نجاست
۶	پاک بودن الکل طبی
۶	خون خشک شده روی زخم
۶	حکم خونابه ی محل زخم
۷	حکم خون مُرده ی زیر ناخن یا زیر پوست
۷	نجاست سوزن سرنگ در عمل خون گیری
۷	تطهیر خون با پنبه ی آغشته به الکل
۷	احکام وضو و غسل بیمار
۷	وضوی جبیره
۸	احکام نماز بیمار
۸	نماز های قضا شده در حال بیهوشی
۸	سقوط نماز از مجنون
۸	نماز شخص عاجز از ایستادن
۹	ناتوان از سجده و رکوع عادی
۹	گذاشتن انگشتان روی زمین
۹	نماز با سونداژ
۹	نماز با بدن و لباس نجس
۱۰	کمک پرستار به بیمار در عبادات
۱۱	احکام روزه بیمار
۱۱	استفاده از آمپول های غیر ضروری برای روزه دار
۱۱	استفاده از وسایل دندان پزشکی برای روزه دار
۱۱	استفاده از اسپری برای روزه دار مبتلا به آسم
۱۱	تنقیه با چیز روان برای روزه دار
۱۱	مطلع کردن شخص جاهل به حکم شرعی
۱۱	احکام آموزش پزشکی
۱۱	فراگیری علوم پزشکی برای بانوان
۱۲	لمس و نظر حرام در معاینه
۱۲	اختلاف نظر استاد و دانشجو معاینه
۱۳	آزمایش های پزشکی بر روی بیمار بدون اطلاع او
۱۳	فاش کردن اسرار بیمار برای پیشرفت علم پزشکی
۱۳	احکام نگاه و پوشش در معالجه
۱۳	رجوع به پزشک غیرهم جنس
۱۴	منظور از ضرورت
۱۴	معاینه با دستکش یا از روی لباس
۱۵	گرفتن نبض و فشارخون
۱۶	آمپول زدن

۱۶	دندان پزشکی
۱۷	سونوگرافی و رادیولوژی
۱۷	جراحی پلاستیک
۱۷	نازایی و جواز کشف عورت
۱۸	نگاه به عورت زانو
۱۸	لزوم پوشش عورت زانو
۱۸	معاینه بکارت عروس
۱۸	نگاه به بیمار نابالغ
۱۸	نگاه مرد به دختران نابالغ
۲۰	نگاه زن به پسران نابالغ
۲۱	احکام سقط جنین
۲۱	خطر برای جان مادر:
۲۱	جنین ناقص الخلقه:
۲۲	دیه سقط جنین
۲۲	احکام ضمان لطمات وارده بر بیمار
۲۲	لطمه پزشک یا پرستار به بیمار
۲۲	ضمان لطمات وارده از طرف دستیاران پزشک
۲۲	مرگ جنین در صورت بی اطلاعی پزشک از حاملگی بیمار
۲۳	ضمان پزشک متخصص و دانا در صورت فوت بیمار
۲۳	لطمه به بیمار در فرض اهمال در رسیدگی به خاطر ناتوانی مالی
۲۳	احکام تولید نسل
۲۳	کنترل جمعیت
۲۳	جلوگیری از انعقاد نطفه
۲۳	جلوگیری از بارداری با «آی.یو.دی»
۲۳	بستن لوله ها توسط مرد
۲۴	بستن لوله های زن
۲۴	احکام عمل جراحی
۲۴	احکام خون
۲۴	احکام ختنه
۲۵	اجازه ی عمل جراحی
۲۵	انجام جراحی غیر ضروری به اصرار همراهان بیمار
۲۵	احکام داروها و داروخانه ها
۲۶	استفاده از داروهای ضروری حرام یا نجس
۲۶	وجود الکل در بعضی داروها
۲۶	احکام مسائل متفرقه ی پزشکی
۲۶	احکام حق طبابت
۲۷	احکام گواهی پزشکی
۲۷	احکام بیمه
۲۷	استمناء به دستور پزشک
۲۸	وجوب رو به قبله کردن بیمار محتضر
۲۸	احکام مرگ مغزی
۲۸	احکام اهداء اعضاء (امام خامنه ای)
۳۱	احکام تلقیح مصنوعی (امام خامنه ای)
۳۴	احکام تشریح میت و پیوند اعضاء (امام خامنه ای)
۳۸	احکام تغییر جنسیت

درمان معنوی

بیمار همین که لباس سبز، آبی یا صورتی بیمارستان را می‌پوشد و آنژیوکت را در رگ خود حس می‌کند، غم عالم بر دلش می‌نشیند؛ رنج بیماری، دوری از کار و زندگی و ... دست به دست هم می‌دهد تا زمینه‌های افسردگی، ناآرامی و پریشان‌حالی را در او به وجود آورد.

* اضطراب، استرس و افسردگی اولین میکروب‌هایی هستند که جان بیمار را تهدید می‌کنند. تحقیقات نشان داده است که بیماران دارای سلامت معنوی بالا از اضطراب کمتری برخوردارند، پس معنویت درمانی می‌تواند سرلوحه اقدامات درمانی قرار گیرد.

* دکتر و پرستار می‌تواند در سلامت معنوی بیمارشان نقش بسزایی داشته باشند.

وقتی به سیره معصومین علیهم السلام مراجعه می‌کنیم می‌بینیم که ایشات نیز به درمان معنوی بیمارها خیلی توجه داشته‌اند.

ام‌العلاء مریض بود رسول خدا (ص) در هنگام عیادت به او فرمود: ام‌العلاء! بشارت باد تو را؛ زیرا خداوند به واسطه بیماری مسلمان، گناهان او را می‌برد، همچنان که آتش ناخالصی آهن و نقره را می‌زداید.

* ابومحمد ترقی به دیدار امام رضا علیه السلام رفت. بعد از سلام و احوال‌پرسی امام فرمود: ابومحمد! هر بنده مؤمنی که خدا او را به بلایی گرفتار نمود و او صبر کرد، به طور قطع پاداش شهید را خواهد داشت. ابومحمد با خود فکر کرد که امام به چه مناسبتی این سخن را فرمود؟! پس با امام خداحافظی کرد و رفت. ناگهان احساس کرد پاهایش درد می‌کند. شب پاها ورم کرد و تا صبح از درد شدید به خود می‌پیچید. او حدود ده ماه در بستر بیماری بود. گفتگوی امام رضا با ابومحمد ترقی نمونه‌ای از معنویت درمانی می‌تواند باشد.

* پرستار رضوی نیز بر بالین بیمار حاضر می‌شود و در کنار تزریق سرم، گرفتن فشار خون و... در مورد لطف خدا و عنایت اهل بیت علیهم السلام، صحبت می‌کند.

پرستار یا دکتر در حین انجام عملیات درمانی و ... ذکر بگوید قرآن بخواند و پس از تزریق داروها و آرام گرفتن بیمار، در فضایی امیدبخش به او این مفهوم را انتقال دهد که اکنون به واسطه دردها گناهان نیز مانند برگ درختان پاییزی ریخته است. گویی تازه از مادر متولد شده است.

این کار علاوه بر آثار معنوی بسیاری که در زندگی فردی و خانوادگی پرستار و بیمار به‌جای می‌گذارد، موجب آسانی و روانی کار پرستاران در ارتباط با درمان بیماران می‌شود.

این نکته هم اینجا قابل ذکر است که:

مریض مقدس است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: به درستی که مؤمن هرگاه یکبار تب می‌کند، گناهانش چون برگ درخت می‌ریزد. پس اگر در بستر ناله کند، ناله‌اش تسبیح و فریادش "لا اله الا الله" است و جابه‌جا شدنش در بستر مانند کسی است که در راه خدا شمشیر می‌زند. پس اگر مریض، بیماری خود را بپذیرد، خداوند را عبادت می‌کند در حالی که خداوند نیز او را بخشیده است و خوشا به حال او.

- پرستار می‌داند که انسان مقدسی مانند مریض را محافظت و نگهداری می‌کند. پس در برابر نامالایمات بیمار ملایم می‌شود و تمام تلاش خود را انجام می‌دهد تا او را آرام کند.

در بین دستورات و توصیه‌های معنوی، نماز جایگاه والایی دارد.

* رکوع و سجود، تسبیح پروردگار است، قنوت گفتگوی بنده با خداست و سوره حمد و توحید قرآن می‌باشد. نماز دارویی ترکیبی شامل ذکر، دعا و قرآن می‌باشد. این اکسیر شفابخش مهم‌ترین عامل جهت ارتقای سلامت معنوی بیمار است.

لذا دقت در دستورات شرعی و معنویات در عالم پزشکی ضرورت خاصی دارد که هم بیماران و هم اطباء و پرستاران محترم نسبت به تکالیف شرعی خود آشنا شوند و هم بیماران را آگاه کنند تا در مسیر آگاهی از دستورات دینی سلامت معنوی خود و بیمارشان را تامین کنند.

برای این ارتباط اثر گذار خداوند متعال غالبهائی خاصی را مشخص کرده است که احکام شرعی نام دارد که دانستن و یادگیری این غالبها مقدمه ضروری عمل به آنهاست.

یادگیری احکام برای پزشکان و پرستاران
س ۳۵. دانستن مسائل شرعی برای پزشکان، دندان‌پزشکان، داروسازان، پرستاران و به طور کلی پیراپزشکان، در حین آموزش و کار تا چه حدی لازم است؟
ج. اگر نیاموختن احکام به ترک واجب یا ارتکاب حرام بینجامد، گناهکار است.

هدف پزشک از درمان بیمار
س ۲۲۳. اگر هدف پزشک از فعالیت های پزشکی صرفاً انتفاعات مالی و مادی باشد چه حکمی دارد؟
ج. مانع ندارد ولی امر با ارزشی را ارزان از دست می دهد.

احکام تقلید:

اولین قدم برای ورود به دقتهای شرعی انتخاب مرجع تقلید است.

الف: ضرورت تقلید:

هدف از آفرینش انسان به تکامل رسیدن است. به تکامل رسیدن بدون برنامه و قوانین امکان ندارد. اما قوانین بشری به دلیل محدودیت های بشر ناقص است و بهترین قانون قوانین الهی است. هر دینی یک سری قوانینی دارد که عمل به آن قوانین لازم است و الا نمیتوان گفت این فرد آن دین را قبول کرده است. اما قبول کردن هم لازمه دانستن است. لذا لازم است یا خودش تخصص در این مطلب داشته باشد یا به نظر متخصص عمل کند. قرآن: فاسئلو اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون.

ب: تقلید از اعلم:

همانطور که از تقلید دستور عقل است تقلید از عالمترین و با تقواترین مرجع را نیز عقل دستور می دهد.^۱

ج: طریقه پیدا کردن مرجع تقلید اعلم:

یکی از راههای پیدا کردن مرجع تقلید پرسش از دو نفر عالم عادل مرجع شناس است.^۲

۱- اجوبه ۱۸ تا ۲۰ و س ۴۵. توضیح المسائل آیات عظام سیستانی و مکارم مسیله ۲

۲- توضیح المسائل مراجع مسیله ۳

نکته: کسی که مرجع تقلید ندارد در تکلیف شرعی اش دچار سرگردانی می شود و ای چه بسا که در بعضی موارد موجب تکرار اعمالش شود.

احکام نجاست

اطلاع دادن نجاست

س ۱۶۹. با توجه به امکان نجس شدن لباس و بدن بیمار، آیا لازم است نجس بودن مکان و وسایل مورد استفاده در مصارف پزشکی - از قبیل: تخت معاینه، وسایل پزشکی، یونیت (۱) و غیره - را به وی تذکر دهیم؟
ج. در فرض سوال اطلاع دادن لازم نیست ولو بخواهد در آن مکان نماز بخواند.

پاک بودن الکل طبی

پرسش: استفاده از الکل سفید در امور پزشکی و درمان توسط پزشک یا تیم پزشکی برای ضد عفونی کردن دست و لوازم پزشکی، مثل دماسنج و غیر آن، جایز است؟ الکل سفید همان الکل پزشکی است که نوشیدنی هم هست و فرمول آن HOOH2C است. آیا نماز خواندن با لباسی که یک یا چند قطره از این الکل بر آن ریخته شده است، جایز است؟^۱

- اگر از الکی باشد که در اصل مایع نیست، هر چند مست کننده هم باشد، محکوم به طهارت است و نماز با لباسی که با این الکل برخورد کرده است، صحیح است و احتیاجی به تطهیر ندارد (حضرت امام خمینی (ره)، امام خامنه ای 'حفظه الله تعالی' و آیت الله مکارم شیرازی 'حفظه الله تعالی').
- الکل، چه صنعتی و چه طبی، به تمام اقسامش، پاک است؛ مگر آنکه معلوم و مُحرز باشد که آن الکل از تبخیر و تقطیر شراب حاصل شده است که در این صورت، نجس است و نماز با آن هم صحیح نیست، چون لباس نماز گزار باید پاک باشد (آیت الله العظمی سیستانی 'حفظه الله تعالی').

نکته: مشروبات مست کننده دو دسته اند:

اول: آنچه از ابتدا مایع بوده است مثل شراب

دوم: آنچه که ابتدا جامد بوده است و بعد با انجام فرآیندی تبدیل به مایع شده است. خوردن هر نوع ماده ی مست کننده حرام است اما حکم نجاست بنا بر احتیاط واجب مخصوص مست کننده هایی است که از ابتدا مایع بوده است.

خون خشک شده روی زخم

س ۱۷۶. تماس با خون خشک شده روی زخم بعد از طهارت چه حکمی دارد؟
ج. در صورتی که منظور خشکه روی زخم است که موقع بهبودی می بندد پاک است ولی اگر خونی است که روی بدن خشک شده است نجس است و در صورت سرایت نجس است.

حکم خونابه ی محل زخم

س ۱۷۹. خونابه ای که پس از طهارت و برطرف کردن خون محل زخم را فرا می گیرد چه حکمی دارد؟
ج. اگر خون دارد نجس است.

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، اقتباس از مسئله ۱۱۱ و ۱۱۲؛ سیدعلی حسینی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۳۰۵ و ۳۰۷؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۲، سؤال ۴۲.

حکم خون مُرده ی زیر ناخن یا زیر پوست

س ۱۸۰. آیا تماس با خون مُرده ی زیر ناخن یا زیر پوست پاک است؟
ج. اگر در باطن است و ظاهر نشده و ملاقی آن بعد از خارج شدن خون ندارد ملاقی نجس نیست و اگر ظاهر است و خون است نجس است و ملاقی آن با رطوبت مسریه نجس می شود.

نجاست سوزن سرنگ در عمل خون گیری

س ۱۸۱. گاهی در عمل خون گیری سوزن سرنگ به داخل رگ فرو می رود و به خون آغشته می شود ولی به علت اینکه خون به داخل سرنگ جریان نمی یابد یا کافی نیست لازم می شود که از محل دیگری مبادرت به خون گیری شود آیا سوزن نجس می شود؟ آیا نمی توان از این سوزن استفاده ی مجدد نمود؟
ج. استفاده مجدد مانع ندارد و اگر در خارج خون ندارد و با رطوبت مسریه با نجس دیگری ملاقات نکرده پاک است.

تطهیر خون با پنبه ی آغشته به الکل

س ۱۸۲. گاهی موقع خون گیری از بیمار، خون با دست گیرنده ی خون تماس پیدا می کند. آیا با پنبه ی الکلی می توان محل را تطهیر کرد یا مطابق آنچه که در احکام آمده است باید طهارت شود؟
ج. تطهیر متنجّسات از قبیل مذکور در سؤال باید با آب باشد.

احکام وضو و غسل بیمار

وضوی جبیره

س: اگر شخصی محل مسح پاهایش زخم نیست اما بجهت بیماری سیاتیک محل مسح را چرب کرده و کل محل مسح بسته شده است و آب ضرر دارد وظیفه اش نسبت به وضو و غسل چیست ؟
ج: باید غسل و وضوی جبیره انجام دهد.

س: آیا میتوان روی بخشی از بدن که شکسته شده و گچ گرفته شده و خودمان روی آن را با نایلون گرفته ایم مسح جبیره ای! بکشیم؟

ج: اگر امکان دارد باید نایلون باز شود و مسح روی گچ انجام شود یعنی تا آنجا که می شود لازم است جبیره را کم کرد و روی آن را مسح کرد.

س ۱۳۸. کسی که در یکی از اعضای وضویش زخمی وجود دارد که حتی اگر جبیره هم بر روی آن قرار دهد دائماً از آن خون می آید، چگونه باید وضو بگیرد؟
ج. واجب است جبیره ای را بر روی زخم بگذارد که خون از آن بیرون نمی آید، مثل نایلون.

احکام نماز بیمار

نماز های قضا شده در حال بیهوشی

س ۴۱. بیمارانی که به مدت یک روز یا چند روز به حالت بیهوش هستند و در اثر بیماری به حالت اغماء روند یا طی عمل جراحی توسط پزشک بیهوش شوند و نتوانند نماز بخوانند آیا نمازهای این مدت را باید قضا کنند؟
ج. بیهوشی اگر مستند به فعل خود شخص نباشد نمازش قضا ندارد و الا بنا بر احتیاط قضا دارد. (امام خامنه ای امام خمینی و آیت الله سیستانی)

سقوط نماز از مجنون

چه حدی از بیماری ها و اختلالات روحی و روانی، باعث ساقط شدن تکلیف (نماز و روزه و...) از بیمار می شود؟
میزان در این گونه امور تشخیص عرف است در صورت احراز جنون عرفی، تکلیف ساقط و گرنه ثابت است.

نماز شخص عاجز از ایستادن

س ۴۲. بیماری که ایستاده نماز می خواند و ناگاه در بین نماز احساس سرگیجه و عجز می کند، آیا می تواند بقیه ی نماز را به حالت نشسته یا خوابیده بخواند؟
ج. اگر معذور باشد مانع ندارد؛ ولی اگر وقت دارد و می تواند نماز ایستاده بخواند در آن وقت بخواند.

مراتب معذور در رعایت شرایط نماز

- تا انسان می تواند ایستاده نماز بخواند، نباید بنشیند، حتی با تکیه به دیوار تخت یا عصا و ... ، یا اگر کاملاً راست نمی تواند بایستد باید هر طور که می تواند ایستاده نماز بخواند مثلاً حالت خم، ولی اگر به هیچ صورت نتواند بایستد، باید رو به قبله بنشیند و نشسته نماز بخواند.
- تا انسان می تواند بنشیند، نباید خوابیده نماز بخواند و اگر نتواند راست بنشیند باید هر طور که می تواند، بنشیند و اگر به هیچ صورت نمی تواند بنشیند، باید به پهلو بخوابد طوری که جلوی بدنش رو به قبله باشد و تا وقتی که ممکن است به پهلو راست بخوابد بنابر احتیاط لازم، نباید به پهلو چپ بخوابد و اگر این دو ممکن نباشد، باید به پشت بخوابد طوری که کف پاهای او رو به قبله باشد. (حالت محتضر)^۱

نکته ۱: کسی که طبق وظیفه اش نشسته نماز می خواند، اگر بعد از خواندن حمد و سوره بتواند بایستد و رکوع را ایستاده به جا آورد، باید بایستد و از حال ایستاده به رکوع رود و اگر نتواند باید رکوع را هم نشسته به جا آورد. و اصلاً به طور کل هر مقدار که می تواند و برایش ضرر ندارد باید قیام را رعایت کند.^۲

نکته ۲: باید توجه داشت که قیام چون از واجبات نماز است، لذا اگر کسی مثلاً از رکوع کردن عادی یا از سجده کردن عادی ناتوان است؛ باید تا حد توان قیام ها را رعایت کرده و در رکوع کردن و سجده کردن به دستوری که برای

^۱ - توضیح المسائل، مسئله ی ۹۷۰ و ۹۷۱، رساله جامع آیت الله سیستانی، ج ۱، م ۱۱۵۰ و ۱۱۵۱ مقام معظم رهبری، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۳۹:

^۲ - عروه الوثقی، فی القیام، ۱۹

معذورین مطرح است، عمل کند مثلاً از میز و صندلی استفاده کند. و فقط زمانی قیام از او ساقط می شود که به هیچ وجه (حتی مثل حال رکوع) توان ایستادن را نداشته باشد.^۱

ناتوان از سجده و رکوع عادی

سوال: کسی که می تواند نماز را ایستاده بخواند، ولی نمی تواند به سجده رود، رکوع و سجده را چگونه انجام دهد؟

پس از رکوع اگر می تواند روی زمین بنشیند ولی نمی تواند پیشانی را به زمین برساند باید به قدری که می تواند خم شود و مهر یا چیزی دیگری را که سجده بر آن صحیح است، روی چیز بلندی گذاشته و طوری پیشانی بر آن بگذارد که بگویند سجده کرده است، ولی باید کف دستها و زانوها و انگشتان پا را اگر ممکن است بطور معمول بر زمین بگذارد و اگر چیزی که مهر را روی آن بگذارد وجود ندارد، باید آن را با دست بلند کند و پیشانی را بر آن بگذارد و اگر نمی تواند روی زمین قرار بگیرد وظیفه او سجده با ایما و اشاره است. (امام خامنه ای)^۲

گذشتن انگشتان روی زمین

کسی که مریض است و روی صندلی یا روی ویلچر نماز می خواند که مهر را روی چهارپایه می گذارد و سجده می کند آیا لازم است که در حال سجده نوک انگشتان پا را روی زمین بگذارد یا لازم نیست؟
- لازم است.

نماز با سونداژ

س ۳۴۴. برای بعضی از افراد در بیمارستان لوله هایی به نام سوند برای خروج بول قرار می دهند که در این صورت بول بدون اختیار از مریض در حالت خواب یا بیداری و یا در بین نماز خارج می شود، امیدواریم به این سؤال پاسخ فرمایید: آیا این فرد باید دوباره نماز را در وقت دیگری بخواند یا نمازی که در آن حالت خوانده، کافی است؟
ج. اگر در آن حالت نماز را طبق وظیفه شرعی و فعلی خود خوانده، صحیح است و اعاده و قضای آن واجب نیست.

نماز با بدن و لباس نجس

س ۵۳۲. شخصی از ناحیه سر مجروح شده و قسمتی از مغز وی آسیب دیده که بر اثر آن دست و پای چپ و زبانش فلج گشته است. همچنین نماز را فراموش کرده و قادر به یادگیری آن نیست، ولی می تواند اجزای نماز را با خواندن از کتاب و یا شنیدن از نوار، تشخیص دهد. در حال حاضر وی در رابطه با نماز دو مشکل دارد، یکی این که قدرت تطهیر محل بول و وضو گرفتن را ندارد، دوم این که در قرائت نماز مشکل دارد. تکلیف او چیست؟ همچنین نسبت به نمازهایی که تقریباً به مدت شش ماه از او فوت شده است، چه حکمی دارد؟

^۱ - توضیح المسائل مراجع مسئله ی ۹۷۰

^۲ - سایت معظم له: https://modir.velayat.ir/admin/modules/namayandegi_view/index.php

ج. اگر بتواند هرچند با کمک دیگران، وضو بگیرد، یا تیمم نماید، واجب است که نماز را به هر نحوی که می تواند بخواند، اگرچه با شنیدن از نوار یا خواندن از روی نوشته و مانند آن باشد. و در مورد طهارت بدن، اگر قدرت بر تطهیر آن هرچند به کمک دیگران ندارد، با همان بدن نجس نماز بخواند، و نمازش صحیح است. قضای نمازهای گذشته ای هم که از وی فوت شده، واجب است، مگر نمازهایی که بر اثر بیهوشی که در تمام وقت نماز ادامه داشته، از او فوت شده باشد.

در موارد زیر اگر با بدن یا لباس نجس نماز بخواند اشکال ندارد :

- ۱- نداند بدن یا لباسش نجس است و بعد از نماز متوجه شود.^۱
- ۲- اگر در بدن یا لباس نمازگزار خون زخم یا جراحت داشته باشد، چنانچه طوری است که آب کشیدن بدن یا لباس یا عوض کردن لباس برای بیشتر مردم یا برای خصوص او سخت است. (امام خمینی، آیت الله مکارم) - حضرت آیت الله سیستانی قید سخت بودن تطهیر را بیان فرموده اند، متن توضیح المسائل جامع چنین است: اگر در بدن یا لباس نمازگزار، خون زخم و جراحت یا دمل باشد، تا وقتی که زخم یا جراحت یا دمل خوب نشده می تواند با شرایط زیر نماز بخواند هرچند آن خون بیشتر از درهم باشد:
الف. زخم و جراحت قابل توجه بوده و ثبات و استقرار داشته باشد و عرفاً از زخم های جزئی به حساب نیاید.
ب. خون از زخم یا دمل و اطراف آن - که عرفاً تابع زخم یا دمل به حساب می آید - به جای دیگر سرایت نکرده باشد.
- ۳- لباس و یا بدن به خون نجس شده ولی مقدارش کمتر از درهم باشد. (بنا به نظر امام خامنه ای و مکارم شیرازی به اندازه بند انگشت اشاره است و به نظر آیت الله سیستانی به اندازه بند انگشت شست است)^۲
- ۴- ناچار باشد که با بدن و یا لباس نجس نماز بخواند. (مثلاً آب برای تطهیر ندارد)^۳
- ۵- نجاست لباس های کوچک : مثل جوراب، دستکش و دستمال کوچک و غیره ... به شرط آنکه از اجزای حیوان حرام گوشت یا اجزای روح دار مردار نباشد.^۴

کمک پرستار به بیمار در عبادات

س ۲۲۲. بسیاری از پرستاران نسبت به ادای فرایض بیماران مراقبت کامل ندارند. مثلاً کمک به بیمار جهت وضوء ساختن، تیمم و وضعیت نمازگزاران و ... در صورتی که بیمار همراه نداشته و نیازمند کمک است آیا پرستار یا کادر خدماتی بیمارستان مسئول نمی باشد؟
ج. کمک کردن در موارد ذکر شده که معذور را از معذور بودن خارج می کند بر دیگری لازم نیست. بلی خود مکلف در صورت امکان بدون مشقت باید کمک بگیرد ولو از پرستار.

^۱ - توضیح المسائل، مسئله ۸۰۲

^۲ - استفتائات رهبری و رساله آیت الله مکارم و رساله جامع آیت الله سیستانی

^۳ - توضیح المسائل، مسئله ی ۸۴۸

^۴ - همان مسئله ۸۶۱

احکام روزه بیمار

استفاده از آمپول های غیر ضروری برای روزه دار

س ۴۴. استفاده نه چندان ضروری از آمپول هایی که به جای غذا به کار می رود برای روزه دار چه حکمی دارد؟
ج. آمپول که برای تغذیه به کار می رود بنا بر احتیاط واجب مبطل روزه است.

استفاده از وسایل دندان پزشکی برای روزه دار

س ۴۵. آیا بردن وسایل غیر خوراکی مثل وسایل دندان پزشکی در دهان باعث بطلان روزه می شود؟
ج. چنانچه چیزی در حلق وارد نشود مبطل نیست.

استفاده از اسپری برای روزه دار مبتلا به آسم

س ۴۶. برخی از بیماران مبتلا به آسم مجبور به استفاده از اسپری «سالبوتامول» (۲) و ... برای باز کردن راه تنفسی می باشند، حکم روزه ی این دسته چیست؟
ج. وسیله ی مذکور اگر صرفاً برای باز کردن راه تنفس استفاده می شود مبطل روزه نیست.

تنقیه با چیز روان برای روزه دار

س ۴۷. تنقیه ضروری با چیز روان برای بیماری که هیچ منع دیگری برای روزه داری ندارد چه حکمی دارد؟
ج. مبطل روزه است.

مطلع کردن شخص جاهل به حکم شرعی

اگر کسی را ببینیم که می تواند نماز را ایستاده بخواند ولی دراز کشیده نماز می خواند حکم چیست؟ آیا ما وظیفه ای نسبت به وی داریم؟
کسی که توان قیام را در نماز دارد و با داشتن توان قیام می نشیند یا دراز کشیده بخواند باطل است. واجب است در صورتی که مسئله را نداند به او تذکر دهیم.

خانمی برای زایمان به دکتر مرد مراجعه می کند با اینکه پزشک زن در آن تخصص وجود دارد آیا ما تکلیفی در این زمینه داریم؟

اگر حکم را می داند و عمداً عمل نمی کند وظیفه نهی از منکر است.

اگر حکم را نمی داند (مثلاً تصور می کند که بیمار در رجوع به پزشک محدودیت ندارد) واجب است به او بیاموزیم.

احکام آموزش پزشکی

فراگیری علوم پزشکی برای بانوان

س ۲۹. با توجه به مراجعه ی زنان به برخی پزشکان مرد و آثار مترتب بر آن، آیا بر زنانی که استعداد یادگیری علوم پزشکی مربوط به زنان را دارند، واجب است که این علوم را یاد بگیرند؟

ج. یادگیری در حد رفع نیازهای ضروری، واجب کفائی است.

نکته: جایی که نیاز به پزشک یا پرستار مرد می باشد نیز حکم همین است.

لمس و نظر حرام در معاینه

س ۱۷. دانشجویان دانشگاه پزشکی برای آموزش، چاره ای جز معاینه، از طریق لمس و نظر ندارند و چون این معاینات جزو برنامه درسی است و برای آمادگی برای معالجه بیماران در آینده مورد نیاز است و عدم انجام آن باعث می شود از تشخیص بیماری افراد مریض عاجز باشند، بنابراین آیا این معاینات جایز است یا خیر؟

ج. اگر از موارد ضروری برای کسب تجربه و آگاهی از نحوه درمان بیماران و نجات جان آنان باشد، اشکال ندارد ولی باید دقت شود که به مقدار ضرورت اکتفا شود و اگر لمس با دستکش ممکن است بدون دستکش حرام است.

س ۱۸. در صورتی که هنگام ضرورت، معاینه بیمارانی که محرم نیستند، توسط دانشجویان رشته پزشکی جایز باشد، مرجع تشخیص این ضرورت چه کسی است؟
ج. تشخیص ضرورت موکول به نظر دانشجو باملاحظه شرایط است.

س ۱۹. گاهی در هنگام آموزش با مسئله معاینه غیرمحرمان مواجه می شویم و نمی دانیم این کار برای آینده ضرورت دارد یا خیر؟ ولی به هر حال جزئی از روش درسی دانشگاه ها و وظیفه دانشجویی رشته پزشکی و یا حتی تکلیفی از طرف استاد است. با توجه به این مطالب آیا انجام معاینات مزبور برای ما جایز است؟
ج. مجرد اینکه معاینه پزشکی، از برنامه های آموزشی و یا از تکالیف استاد به دانشجو است، مجوز شرعی برای ارتکاب امر خلاف شرع محسوب نمی شود، بلکه ملاک در این زمینه فقط نیاز آموزشی برای نجات جان انسان و یا اقتضاء ضرورت می باشد.

س ۲۷. آیا در صورتی که آموزش اقتضا کند، جایز است زنان پرستار به عورت زن دیگر نگاه کنند؟

ج. اگر درمان بیماری ها و یا نجات نفس محترمی متوقف بر درسی باشد که یاد گرفتن آن مستلزم نگاه به عورت دیگران است، اشکال ندارد.

س ۲۲. آیا نگاه کردن به عکس مردان و زنان غیرمسلمان که در کتاب های اختصاصی رشته ی درسی ما به صورت نیمه عریان وجود دارد جایز است؟
ج. اگر به قصد ریبه نباشد و یا ترس ترتب مفسده در آن وجود داشته باشد، حرام است.

اختلاف نظر استاد و دانشجو معاینه

س ۳۹. بسیاری از اساتید ذکر می کنند که بهترین معاینه، کاملترین آن است و عدم توجه به این موضوع در مواردی موجب اعتراض استاد به دانشجو می شود، در حالی که با تأمل در شرایط بیمار و لزوم عمل، دانشجو تشخیص می دهد که بسیاری از معاینات ضرورتی ندارد، تکلیف او در این صورت چیست؟

ج. در این زمینه دانشجویان باید به مسئولین مافوق مراجعه کنند تا آن‌ها هماهنگی‌های لازم را انجام دهند و در صورت عدم هماهنگی موارد آن مختلف است و در هر جا که ضرورت باشد باید بر اساس آن عمل نمود.

آزمایش‌های پزشکی بر روی بیمار بدون اطلاع او

س ۳۱. در صورتی که آزمایش خاص پزشکی برای پیشرفت علم هیچ‌گونه ضرری برای بیمار نداشته باشد، آیا پزشک بدون اطلاع به بیمار و بدون کسب اجازه‌ی او می‌تواند چنین اقدامی نماید؟
ج. جایز نیست.

فاش کردن اسرار بیمار برای پیشرفت علم پزشکی

س ۳۲. آیا جهت امر آموزش بالینی دانشجویان و انترن‌ها (۱) و رزیدنت‌ها (۲) مجاز هستیم شرح حال مریض و بعضاً اسرار وی را در جمع پزشکان مطرح کنیم یا خیر؟
ج. اگر این امر به مصلحت بیمار بوده و یا برای آموزش دانشجویان مفید باشد مانعی ندارد.

احکام نگاه و پوشش در معالجه

بر خانم‌ها لازم است تمام بدن (غیر از وجه و کفین) و موی سر خود را از نامحرم بپوشانند همه مراجع برآقایان هم لازم است بدن خود را به حد متعارف بپوشانند (مقام معظم رهبری و آیت الله مکارم) نکته: پوشاندن عورت در مقابل هم‌جنس لازم و واجب است لذا نمیتوانند به عورت یکدیگر نگاه کنند.

این پوشش استثناء هم دارد:

۱- در مقام ضرورت

مانند این که نجات دادن فرد در حال غرق شدن یا سوختن مستلزم نگاه و لمس نامحرم باشد. در این صورت نگاه و لمس به مقدار ضرورت جایز است. همه مراجع^۲

۲- در مقام شهادت ۳- زنان سالخورده ۴- زنان غیر مسلمان ۵- زنان روستایی ۶- در مقام خواستگاری

۷- در مقام معالجه

این برداشت که فکر می‌کنند پزشک محرم است غلط است.

رجوع به پزشک غیر هم‌جنس

س ۳۰: آیا خانم‌ها می‌توانند بدون تحقیق درباره‌ی وجود پزشک زن، به پزشک مرد مراجعه کنند؟

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، م ۲۴۲۵.

۲. السید محمد کاظم الطباطبائی الیزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، م ۳۵ - ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۲، م ۲۰۹۳.

پاسخ: اگر درمان مشتمل بر لمس و نظر حرام باشد، باید تحقیق کنند. اگر پزشک همجنس نباشد یا ناچار باشند، می‌توانند به پزشک مرد مراجعه کنند. (همه مراجع عظام تقلید)^۱

س ۲: آیا با وجود پزشک همجنس در شهرهای مجاور، لازم است زن به شهر مجاور برود؟

پاسخ: اگر رفتن به شهر مجاور برای بیمار ممکن نباشد، از باب دسترسی نداشتن به پزشک همجنس می‌تواند به پزشک غیرهمجنس در همان شهر خود مراجعه کند. (صاحب عروه و همه مراجع عظام تقلید)^۲

س ۳: در چه صورت بیمار می‌تواند به پزشک غیرهمجنس رجوع کند؟

پاسخ: چنانچه درمان مستلزم لمس و نظر باشد و پزشک مماثل نباشد، فقط در مقام ضرورت و ناچاری رجوع به پزشک غیرهمجنس جایز است. (همه مراجع عظام تقلید)^۳

س ۴: در چه صورت با وجود پزشک همجنس می‌توان به پزشک غیرهمجنس حاذق مراجعه کرد؟

پاسخ: ۱. در صورتی که مراجعه به پزشک زن حاذق و متخصص، ناممکن یا خیلی دشوار باشد. (رهبر معظم انقلاب)^۴

منظور از ضرورت

س ۱: منظور از ضرورت و اضطراری که مجوز رجوع به پزشک غیرهمجنس است، چیست؟

پاسخ: ۱. در صورتی که معالجه بیمار با مراجعه به پزشک همجنس امکان نداشته باشد. (رهبر معظم انقلاب)^۵ و آیات عظام فاضل لنکرانی^۶ و مکارم شیرازی^۷

معاینه با دستکش یا از روی لباس

س: معاینه بدن بیمار توسط پزشک غیرهمجنس از روی لباس، مانند گرفتن نبض یا فشارخون، چه حکمی دارد؟

۱. سیدروح‌الله خمینی، ناصر مکارم شیرازی، محمد فاضل لنکرانی، حسین نوری همدانی، سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، م ۳۵؛ سیدعلی سیستانی، لطف‌الله صافی گلپایگانی، محمدتقی بهجت، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۲، ص ۱۴۹.

۲. سیدروح‌الله خمینی، ناصر مکارم شیرازی، محمد فاضل لنکرانی، حسین نوری همدانی، سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، م ۳۵؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۹، س ۵۱۸۱؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۵۷، س ۲۰۸۰.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، ص ۷۶۰، م ۳۵؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۱؛ م ۲۴۴۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، با استفاده از سؤال ۱۲۹۸؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۷۹، س ۸۵.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۸، س ۱۳۰۳.

۵. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، س ۱۲۹۸.

۶. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۳، س ۲۱۰۱.

۷. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۵۹۸، س ۱۷۲۸؛ اگر رجوع به پزشک مماثل باعث عسر و حرج باشد.

پاسخ: با پوشش مانعی ندارد. البته در صورتی جایز است که لازم باشد و حرام دیگری تحقق پیدا نکند. (رهبر معظم انقلاب^۱ و آیات عظام فاضل لنکرانی^۲، بهجت^۳، نوری همدانی^۴، مکارم شیرازی^۵ و سیستانی^۶)

بسمه تعالی

من خانم پرستاری هستم که در بیمارستان کار می‌کنم بفرمایید با توجه به اینکه برای دست زدن به مریض از دستکش استفاده می‌کنم اما کارهای دیگری که بیمار دارد گرفتن نوار قلب یا تفویض پاسمان برای مریض که مستلزم نگاه کردن به بدن نامحرم است آیا این کار حرام است با توجه به اینکه پدر و مادرم اصرار دارند من استخدام شوم و اگر این کار را نکنم ناراحت می‌شوند؟

با وجود پرستار همجنس و در غیر موارد ضرورت، لمس و نظر نامحرم جایز نیست. (امام خامنه‌ای)^۷

گرفتن نبض و فشارخون

س: آیا بیمار می‌تواند برای گرفتن نبض یا فشارخون، در صورت اضطرار نداشتن، به نامحرم رجوع کند؟

پاسخ: خیر، جایز نیست. بله، اگر این کارها بدون لمس و نظر مستقیم ممکن باشد، مثلاً از روی لباس و با دستکش انجام شود، و هیچگونه فسادی مترتب نباشد جایز است. (آیات عظام صاحب عروه^۸، رهبر معظم انقلاب^۹ و آیات عظام فاضل لنکرانی^{۱۰}، نوری همدانی^{۱۱}، مکارم شیرازی^{۱۲} و سیستانی^{۱۳})

۱. سیدعلی خامنه‌ای، *احویة الاستفتائات*، ص ۲۸۷، با استفاده از مفهوم س ۱۳۰۰.
۲. محمد فاضل لنکرانی، *جامع المسائل*، ج ۱، ص ۵۶۰، س ۲۰۸۴.
۳. محمدتقی بهجت، *استفتائات*، ج ۳، ص ۱۷۸، س ۳۹۵۸.
۴. حسین نوری همدانی، *هزارویک مسئله فقهی*، ج ۱، ص ۲۷۴، س ۹۴۳. البته ایشان قید «لزوم» را ذکر نکرده است.
۵. ناصر مکارم شیرازی، *استفتائات جدید*، ج ۳، ص ۵۱۴، س ۱۴۰۶.
۶. سیدعلی سیستانی، *منهاج الصالحین*، ج ۳، ص ۱۲، م ۱۶، با استفاده از قاعده اولویت؛ زیرا در این مسئله، حکم جواز لمس اجنبیه از روی لباس در حالت عادی بیان شده است؛ پس لمس در حالت بیماری و درمان به طریق اولی از روی لباس جایز است.
۷. شماره استفتاء: ۵۰۰۲۲۵ تاریخ استفتاء: ۰۳/۱۰/۱۳۹۳.
۸. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، *العروة الوثقی*، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آدابه، ص ۷۶۰، م ۳۵.
۹. سیدعلی خامنه‌ای، *احویة الاستفتائات*، ص ۲۸۷، با استفاده از مفهوم س ۱۳۰۰. اگر امور مذکور بدون لمس و نظر ممکن باشد، جایز است؛ مثلاً از روی لباس یا با دستکش صورت گیرد.
۱۰. محمد فاضل لنکرانی، *جامع المسائل*، ج ۱، ص ۵۶۲، س ۲۰۹۲. البته ایشان فرموده است: «در صورت نبودن مماثل، به مقدار ضرورت و ناچاری مانعی ندارد.»
۱۱. حسین نوری همدانی، *هزارویک مسئله فقهی*، ج ۱، ص ۲۷۴، س ۹۴۳. ایشان فرموده است: «اگر حرام دیگری تحقق پیدا نکند، مانعی ندارد.»
۱۲. ناصر مکارم شیرازی، *استفتائات*، ج ۲، ص ۵۹۹، س ۱۷۳۳.
۱۳. سیدعلی سیستانی، *منهاج الصالحین*، ج ۳، ص ۱۳، با استفاده از مفهوم م ۲۱.

آمپول زدن

س ۶۵: حکم آمپول زدن توسط نامحرم چیست؟

پاسخ: اگر تزریقاتی همجنس وجود داشته باشد و آمپول زدن هم ضرورت نداشته باشد، آمپول زدن توسط نامحرم حرام است؛ بنابراین فقط در صورت ضرورت جایز است. (حضرت امام^۱ و رهبر معظم انقلاب^۲ و آیات عظام صاحب عروه^۳، بهجت^۴، فاضل لنکرانی^۵، نوری همدانی^۶ و مکارم شیرازی^۷)

سوال: سلام شغلم پرستار یکی از واحد های بهداشتی هستم و کارم تزریق امپول و سرم میباشد در بعضی روزها

که مراجعه کننده زیاد است باید زنان را یا امپول بزنم یا سرم وصل کنم یا حتی زمانی که تنها هستم باید کار زنان را برای درمان انجام بدهم چون تک پرستار واحد هستم حال تکلیف من با این وضعیت شغلی و رجوع مراجعه کننده زن به مرد چیست؟

ج: در فرض مذکور، اگر معاینه و درمان و تزریقات مستلزم لمس و نگاه حرام باشد با امکان رجوع به پرستار همجنس، رجوع به غیر همجنس جایز نیست. مگر در صورتی که مراجعه به پرستار همجنس و مماثل حاذق، غیرممکن و یا خیلی سخت باشد.

در این صورت با امکان لمس از روی لباس یا با دست کردن دستکش هنگام معالجه، ضرورتی به لمس بدن مریض غیر مماثل (غیر هم جنس) وجود ندارد، و بنابر این جایز نیست.

دندان پزشکی

س ۱: آیا زنان می توانند به دندان پزشک مردی که با دست کش کار می کند، مراجعه کنند؟

پاسخ: چنانچه برای درمان خاصی، مانند درمان ریشه، پزشک همجنس پیدا نشود، جایز است. (آیت الله العظمی مکارم شیرازی^۸)

س ۲: مراجعه بیمار زن به دندان پزشک مرد برای معالجات دندان پزشکی چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر برای این گونه کارها، به پزشک زن دسترسی دارند، مراجعه به پزشک مرد اگر مستلزم نظر و لمس حرام باشد، جایز نیست. (رهبر معظم انقلاب^۱)

۱. سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۳، ص ۲۶۸، س ۴۲.

۲. سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتانات، ص ۲۸۷، با استفاده از س ۱۳۰۰.

۳. سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، ص ۷۶۰، م ۳۵.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، ص ۱۸۲، س ۳۹۶۵.

۵. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۲، با استفاده از س ۲۰۹۲.

۶. حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۸۲، س ۹۶۶.

۷. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۲۳۲، س ۸۰۳؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، ص ۲۳۸، س ۸۸۷.

۸. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۵۱۵، س ۱۴۰۹.

تبصره: اگر مراجعه به پزشک هم‌جنس امکان نداشته باشد و بیمار ناچار باشد برای درمان به دندان‌پزشک غیرهم‌جنس مراجعه کند، اشکال ندارد. (صاحب عروه و همه مراجع عظام تقلید)^۲

سونوگرافی و رادیولوژی

س: انجام سونوگرافی و رادیولوژی توسط پزشک نامحرم چه حکمی دارد؟

پاسخ: در صورت امکان مراجعه به پزشک هم‌جنس، مراجعه به غیرهم‌جنس جایز نیست؛ مگر در صورت ضرورت. (اکثر مراجع عظام تقلید: آیات عظام صاحب عروه،^۳ بهجت،^۴ صافی گلپایگانی^۵ و سیستانی^۶)

جراحی پلاستیک

س: حکم جراحی پلاستیک توسط نامحرم چیست؟

پاسخ: الف. اگر جراحی به جهت زیباسازی باشد، چنانچه مستلزم لمس و نظر حرام باشد، جایز نیست. **ب.** چنانچه به جهت درمان مانند درمان سوختگی باشد و ضرورت اقتضا کند، مانعی ندارد. (رهبر معظم انقلاب^۷ و آیات عظام مکارم شیرازی^۸ و سیستانی^۹ و فاضل لنکرانی^{۱۰})

نازایی و جواز کشف عورت

س: در چه صورت نازایی از مصادیق ضرورت در جواز کشف عورت است؟

پاسخ: در صورتی که نیاز به فرزند ضروری باشد؛ مانند اینکه پدر و مادر آن چنان برای فرزنددار شدن بی‌صبری می‌کنند که تحمل آن وضع برایشان فوق‌العاده دشوار و طاقت‌فرساست و از طرفی فرزنددار شدن متوقف بر دیدن عورت باشد. (آیات عظام فاضل لنکرانی^{۱۱} و سیستانی^{۱۲} و مکارم شیرازی^{۱۳})

۱. سیدعلی خامنه‌ای، استفتانات جدید: <http://www.leader.ir/fa/content/16446>

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، م ۳۵.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، م ۳۵، ص ۷۶۰.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۱۶۹، س ۵۱۸۱.

۵. لطف‌الله صافی گلپایگانی، مسائل جدید، ج ۱، ص ۱۸۳.

۶. سیدمحمسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۱، ص ۱۸۴. ایشان فرموده‌اند: «... مگر اینکه به متخصص زن در انجام صحیح کار، اعتماد نباشد.»

۷. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، ص ۲۸۸، س ۱۳۰۱.

۸. ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۴۳، س ۱۱۱.

۹. عبدالهادی محمدتقی حکیم، فقه برای غرب‌نشینان، ص ۲۵۱، م ۳۷۱.

۱۰. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، ص ۶۰۷، س ۱۶۱۴.

۱۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۴، س ۲۱۰۳ تا ۲۱۰۵: در صورتی که بچه‌دار شدن موجب خلل و تزلزل در زوجیت شود، برای درمان نازایی، کشف عورت جایز

است.

۱۲. عبدالهادی محمدتقی حکیم، فقه برای غرب‌نشینان، ص ۲۷۸، م ۴۳۵.

نگاه به عورت زانو

س: آیا پزشک می‌تواند در هنگام وضع حمل، به عورت زانو نگاه کند؟

پاسخ: پزشک باید از نگاه کردن و لمس بدن بیمار، تا اضطراب پیدا نکرده، خودداری کند. (رهبر معظم انقلاب/^۲ و صاحب عروه و همه مراجع عظام تقلید^۳ و آیت‌الله العظمی بهجت^۴)

س: زنان پرستار که به هنگام وضع حمل به زانو کمک می‌کنند، آیا می‌توانند عورت او را لمس یا نگاه کنند؟

پاسخ: خیر، جایز نیست زنان پرستار عمداً و بدون اضطراب به عورت زانو نگاه کنند. بنابراین فقط در صورت اضطراب مانعی ندارد. (رهبر معظم انقلاب/)^۵

لزوم پوشش عورت زانو

س: آیا بر زن زانو لازم است هنگام درد زایمان، عورت خود را بپوشاند؟

پاسخ: بله، در صورت توجه و توانایی، بر او واجب است عورت خود را بپوشاند یا از دیگران بخواهد که این کار را انجام دهند. (رهبر معظم انقلاب/^۶ و همه مراجع عظام تقلید^۷)

معاینه بکارت عروس

س: آیا عروس از باب احتیاط برای بررسی پرده بکارت می‌تواند به پزشک هم‌جنس مراجعه کند؟

پاسخ: اگر با ترک این کار احتمال مفاسد و اختلافات مهمی داده شود، جایز است. در این صورت باید تا می‌شود، به پزشک زن مراجعه کند و اگر ممکن است، با غیر از نگاه کردن مثلاً با استفاده از لمس غیرمستقیم به وسیله دست‌کش و مانند آن انجام گیرد. (آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی^۸)

نگاه به بیمار نابالغ

نگاه مرد به دختران نابالغ

الف. غیر ممیز

س: مردان به چه موضعی از بدن دختران غیر ممیز می‌توانند نگاه کنند؟

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۸۰، ۲۰۳: ... یکی از مصادیق ضرورت این است که مثلاً زندگی زناشویی آن مرد و زن مختل یا زن گرفتار بیماری شود. در صورتی که بچه‌دار شدن موجب خلل و تزلزل در زوجیت شود، برای درمان نازایی، کشف عورت جایز است.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۹۰، س ۱۳۱۵.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، با استفاده از م ۳۵.

۴. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۷۰، س ۵۱۸۳.

۵. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۹۱، س ۱۳۱۵.

۶. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۹۱، س ۱۳۱۵.

۷. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۵۶، م ۵۷.

۸. ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۱۰۰، س ۲۴۷؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، ص ۲۲۸، س ۸۸۹.

پاسخ: نگاه کردن به تمام بدن آن‌ها، بدون قصد لذت و ریه، جایز است؛ چه آن‌ها از محارم باشند و چه از غیر محارم.^۱

ب. ممیز

سؤال ۱: آیا مردان می‌توانند به بدن و موی دختران ممیز نگاه کنند؟

اگر بدون قصد لذت و ریه به دختران ممیز نگاه کنند، اشکال ندارد. (حضرت امام^۲ و رهبر معظم انقلاب^۳ و آیات عظام سیستانی^۴، خویی^۵، وحید خراسانی^۶، نوری همدانی^۷ و مکارم شیرازی^۸)

سؤال ۲: آیا مردان می‌توانند به جاهایی از بدن دختران ممیز مانند ران و شکم آن‌ها نگاه کنند؟

پاسخ: ۱. خیر، بنا بر احتیاط واجب نگاه نکنند. (اکثر مراجع عظام تقلید، غیر از آیت‌الله العظمی سیستانی^۹)
۲. بنا بر احتیاط مستحب، مردان به این مواضع بدن دختران ممیز نگاه نکنند. (آیت‌الله العظمی سیستانی^۹)

سؤال ۲: آیا مردان می‌توانند به عورت دختران ممیز نگاه کنند؟

پاسخ: خیر، نگاه به عورت آن‌ها:

۱. حرام است و نباید نگاه کرد. (رهبر معظم انقلاب^{۱۰} و آیات عظام خویی^{۱۱}، گلپایگانی^{۱۲}، بهجت^{۱۳} و وحید خراسانی^{۱۴} و شبیری زنجانی^{۱۵})
۲. بنا بر احتیاط واجب حرام است. (حضرت امام^{۱۶} و آیات عظام فاضل لنکرانی^{۱۷}، سیستانی^{۱۸}، نوری همدانی^{۱۹} و مکارم شیرازی^{۲۰})

-
۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، با استفاده از م ۱؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، م ۲۴۳۶.
 ۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، م ۲۴۳۳.
 ۳. سیدمسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان، م ۳۷ و ۳۸.
 ۴. سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴، م ۲۳؛ ولی احتیاط مستحب آن است که به مواضعی مانند ران و شکم و سینه دختران که معمولاً می‌پوشاند، نگاه نکنند.
 ۵. سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۲، کتاب النکاح، ص ۲۹۵، م ۱۲۳۲.
 ۶. حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۲۶۳، م ۲۴۲۹.
 ۷. ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، م ۲۰۸۱.
 ۸. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، م ۲۴۳۳.
 ۹. سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴، م ۲۳.
 ۱۰. سیدمسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان، م ۳۷ و ۳۸.
 ۱۱. سیدابوالقاسم خویی، توضیح المسائل، ص ۳۵۳، م ۲۴۴۵.
 ۱۲. محمدرضا گلپایگانی، توضیح المسائل، ص ۳۷۹، م ۲۴۴۵.
 ۱۳. محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۵، م ۱۹۳۹.
 ۱۴. حسین وحید خراسانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۱، م ۲۵۰۰.
 ۱۵. موسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۷، م ۲۴۴۵.
 ۱۶. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، م ۲۴۳۶.

الف. غیر ممیز

س: حکم نگاه به بدن و عورت پسران غیر ممیز چیست؟

پاسخ: اشکال ندارد. (صاحب عروه و مراجع عظام تقلید)^۵

ب. ممیز

س ۱: آیا زنان می توانند به بدن پسران ممیز نامحرم نگاه کنند؟

پاسخ: الف. بنا بر احتیاط واجب نمی توانند نگاه کنند. (آیات عظام بهجت^۶ و سیستانی^۷)

ب. جایز است. (حضرت امام^۸)

س ۲: آیا می توان عورت پسر بچه ممیز را مشاهده کرد؟

پاسخ: الف. خیر، نگاه به عورت او حرام است. (آیات عظام صافی گلپایگانی^۹، بهجت^{۱۰}، خویی^{۱۱}، شبیری

زنجان^{۱۲} و وحید خراسانی^{۱۳})

ب. بنا بر احتیاط واجب نگاه نکند. (حضرت امام^{۱۴} و آیات عظام مکارم شیرازی^{۱۵}، فاضل لنکرانی^{۱۶}

نوری همدانی^{۱۷} و سیستانی^{۱۸})

حمام کردن پسر بچه ها

س: آیا مادر می تواند پسر بچه خود را حمام کند؟

پاسخ: الف. اگر پسر بچه او غیر ممیز باشد، اشکال ندارد. در این حکم فرقی بین مادر و دیگران نیست. (صاحب

عروه و مراجع)^۱

۱. محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۱، م ۲۵۰۴.
۲. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل، ص ۳۹۲، م ۲۳۵۹.
۳. حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، م ۲۴۳۲.
۴. ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، م ۲۰۸۳.
۵. سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، با استفاده از مفهوم م ۱.
۶. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۲، م ۵۱۴۷؛ محمدتقی بهجت، رساله، ص ۳۸۴، م ۱۹۳۳.
۷. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، احکام نگاه، م ۱۰۱. ایشان فرموده اند: «... مگر به جاهایی از بدن که معمولاً مردها نمی پوشانند.»
۸. سیدروح الله خمینی، ترجمه تحریر الوسیله، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۴۳۴، م ۲۶.
۹. لطف الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، ص ۳۷۹، م ۲۴۴۵.
۱۰. محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۵، م ۱۹۳۸.
۱۱. سیدابوالقاسم خویی، توضیح المسائل، ص ۳۵۳، م ۲۴۴۵.
۱۲. موسی شبیری زنجان، رساله توضیح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۷، م ۲۴۴۵.
۱۳. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ص ۴۷۱، م ۲۵۰۰.
۱۴. سیدمحمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، م ۲۴۳۶.
۱۵. ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، م ۲۰۸۳.
۱۶. محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۱، م ۲۵۰۴.
۱۷. حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، م ۲۴۳۲.
۱۸. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل، ص ۳۹۲، م ۲۳۹۵.

ب. اگر پسر بچه ممیز باشد و استحمام مستلزم نگاه به عورتین او باشد، جایز نیست. (همه مراجع عظام تقلید)^۲

احکام سقط جنین

سقط جنین از روز اول و قبل از دمیده شدن روح نیز حرام است ولی در مواردی سقط جنین جایز است:

خطر برای جان مادر:

قبل از دمیده شدن روح:

در صورتی که جان مادر در خطر باشد اشکال ندارد.^۳

بعد از دمیده شدن روح:

مقام معظم رهبری: بعد از دمیدن روح جایز نیست حتی اگر ادامه حاملگی برای حیات مادر خطرناک باشد مگر آن که استمرار بارداری، حیات مادر و جنین هر دو را تهدید کند و نجات زندگی طفل به هیچ وجه ممکن نباشد ولی نجات زندگی مادر به تنهایی با سقط جنین امکان داشته باشد.^۴

آیت الله سیستانی: در این مرحله مطلقاً جایز نیست.^۵

آیت الله مکارم: اگر بدانیم یکی از آن دو قطعاً نجات پیدا می کند، باید آنها را به حال خود گذاشت، تا یکی از آن دو بدون دخالت انسان دیگری نجات یابد. و اگر امر دایر میان این است که هر دو بمیرند یا فقط جنین بمیرد، می توان جنین را سقط کرد تا مادر زنده بماند.^۶

جنین ناقص الخلقه:

س: آیا سقط جنین فرزند ناقص الخلقه به دستور پزشک اشکال شرعی دارد یا خیر؟

ج: سقط جنین در هر سنی به مجرد ناقص الخلقه بودن آن و یا مشکلاتی که در زندگی با آن مواجه می شود، جایز نمی شود؛ بلکه اگر تشخیص بیماری در جنین قطعی است و داشتن و نگهداشتن چنین فرزندی موجب حرج می باشد، در این صورت جایز است قبل از دمیده شدن روح، جنین را اسقاط کنند ولی بنا بر احتیاط، دیه آن باید پرداخت شود. امام خامنه ای

سقط جنین جایز نیست مگر اینکه ننگ داشتن آن برای مادر ضرری باشد یا مشقت زیاد داشته باشد که در اینصورت سقط آن ما دامیکه و لوج روح نشده باشد مانعی ندارد. آیت الله سیستانی

دیه سقط جنین

س ۷۵. مقدار دیه ی جنینی که دو ماه و نیم عمر دارد، در صورتی که عمداً سقط شود چقدر است و پرداخت آن برعهده ی کیست؟

۱- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، با استفاده از مفهوم م ۱.

۲- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، م ۲۴۳۶.

۳- اجوبه الاستفتائات س ۱۲۶۲. ملحقات توضیح المسائل آیت الله سیستانی م ۷۲. استفتائات آیت الله مکارم ج ۳ س ۱۴۵۲

۴- اجوبه س ۱۲۶۵

۵- منهاج الصالحین ج ۳ م ۲۸۴

۶

ج. اگر علقه باشد، دیه ی آن چهل دینار است و اگر مضغه باشد، شصت دینار است و اگر استخوان بدون گوشت باشد، هشتاد دینار است و دیه به وارث جنین با رعایت طبقات ارث پرداخت می شود؛ ولی وارثی که مباشر سقط جنین بوده، از آن سهمی ندارد.

وجوب پرداخت دیه بر مباشر سقط

س ۸۴. دیه ی سقط جنین که با رضایت کامل پدر و مادر، و از راه های مختلف انجام می شود، به عهده ی کیست؟
ج. دیه بر عهده ی مباشر سقط می باشد. اگر دکنتر مستقیماً سقط را انجام دهد، دیه بر عهده ی اوست و اگر پرستار تزریق نماید، به عهده ی اوست و اگر مادر دارو را خورده بر عهده ی مادر می باشد و در همه ی موارد، دیه باید به ورثه ی طفل پرداخت شود که در موارد اول و دوم پدر و مادر و در مورد سوم پدر است که اگر ایشان عفو نمایند، ساقط می شود؛ هر چند گناه آنکه قتل نفس یا مشابه آن انجام داده باشد ثابت است.

احکام ضمان لطمات وارده بر بیمار

لطمه پزشک یا پرستار به بیمار

س ۱۹۳. در مواردی برای درمان بیمار، پزشک یا پرستار ناچار به ایراد لطمه ای دیگر به بیمار می شود. مثلاً برای احیای قلب بیمار سکنه کرده، ماساژ می دهد که منجر به شکستن دنده ها می شود یا برای تحریک رفلکس بیمار به او سیلی می زند و پرده ی کوشش پاره می شود، آیا در موارد فوق پزشک ضامن است؟
ج. اگر نجات جان بیمار، مستلزم ایراد آسیبی بر وی باشد، پزشک ضامن نیست.

ضمان لطمات وارده از طرف دستیاران پزشک

س ۱۹۴. در مراکز آموزشی که برای آینده، پزشک متخصص تربیت می نمایند و به دلیل کمی مهارت دستیاران و دانشجویان، عوارض و خطرانی متوجه جان بیمار می گردد، اگر احیاناً نقص عضو و فوتی واقع شود، آیا دستیار مربوطه ضامن است یا پزشک مسئول و استادیار مربوطه؟
ج. در فرض مزبور دستیار یا هر کس که به بیمار آسیب رسانده ضامن می باشد.

مرگ جنین در صورت بی اطلاعی پزشک از حاملگی بیمار

س ۱۹۷. اگر پزشک معالج از حاملگی بیمار سؤال نکند و بیمار هم پزشک را در جریان قرار ندهد در صورتی که دارو یا روش تشخیصی مورد استفاده منجر به ضرر و عارضه شود مسئولیت بر عهده ی کیست؟
ج. اگر روش تشخیصی پزشک معالج یا داروی تجویزی وی که مریض به اعتماد بر تجویز او استعمال نموده موجب ضرر و عارضه شود پزشک ضامن خسارت است.

ضمان پزشک متخصص و دانا در صورت فوت بیمار

س ۱۹۸. در صورتی که بیمار یا ولی او به پزشکی که در کارش متخصص و داناست اجازه ی معالجه دهد، آیا در صورت مرگ بیمار، پزشک ضامن است؟

ج. اگر معلوم نیست که طبابت طبیب موجب مرگ او شده باشد ضامن نیست و چنانچه در اثر اشتباه طبیب حادثه واقع شده ضامن است مگر در صورتی که قبل از طبابت تبری کرده باشد.

لطمه به بیمار در فرض اهمال در رسیدگی به خاطر ناتوانی مالی

س ۲۰۰. پزشکی به علت فقر مالی مریض که قادر به پرداخت اجرت عمل جراحی نیست از معالجه و جراحی بیماری اورژانس اجتناب می کند و در نتیجه بیمار فوت می کند یا عمل جراحی در روزهای دیگر به اندازه ی همان روز نمی تواند مفید باشد آیا پزشک ضامن است؟ اغلب بیمارستان ها اول پول دریافت می کنند و سپس مریض را به پزشک ارجاع می دهند در صورتی که تأخیر در این امر منجر به مرگ یا عوارض دیگر شود آیا این کار غیر شرعی نیست؟ ج. پزشک یا اهمال کننده، ضامن موت یا عوارض ذکر شده نیستند هر چند اگر در حفظ نفس یا معالجه ی واجب کوتاهی شده باشد گناهکار هستند.

احکام تولید نسل

کنترل جمعیت

س ۶۱ نظر اسلام در مورد کنترل توالد چیست؟ آیا مسلمانان می توانند از آن استفاده کنند؟ آیا استفاده از کاندوم و... صحیح است؟

ج. کنترل توالد و ازدیاد اولاد و استفاده از کاندوم فی نفسه اشکال ندارد. اما انجام این عمل برای جلوگیری از افزایش جمعیت امر مذمومی است.

جلوگیری از انعقاد نطفه

س ۵۷. آیا در صورتی که بچه دار شدن موجب بروز خطراتی برای مادر باشد، زن می تواند با اذن شوهر از انعقاد نطفه جلوگیری کند؟ بدون اذن شوهر چگونه؟ ج. مانعی ندارد، اما در صورتی که بارداری برای او خطر قابل توجه داشته و حرجی باشد، بدون اذن شوهر نیز می تواند مانع انعقاد نطفه شود. (امام خامنه ای)

جلوگیری از بارداری با «آی.یو.دی»

س ۶۰ با توجه به اینکه در قرار دادن «آی.یو.دی»، در حال حاضر، لمس و نظر صورت می گیرد، آیا انجام دادن این عمل توسط پزشک زن، جایز است؟ ج. در فرض مرقوم جایز نیست مگر در مقام ضرورت.

بستن لوله ها توسط مرد

س ۵۲. بستن لوله های منی مرد برای جلوگیری از افزایش جمعیت چه حکمی دارد؟ ج. اگر این کار با یک غرض عقلائی صورت بگیرد و ضرر قابل ملاحظه ای هم نداشته باشد، فی نفسه اشکال ندارد. اما انجام این عمل برای جلوگیری از افزایش جمعیت امر مذمومی است. (امام خامنه ای)

رضایت زن در بستن لوله های مرد

س ۵۶. مردی که دارای چهار فرزند است، اقدام به بستن لوله های منی خود کرده است، آیا در صورت عدم رضایت زن، آن مرد گناهکار محسوب می شود؟
ج. جواز این کار متوقف بر رضایت زوجه نیست و چیزی بر عهده ی مرد نمی باشد.

بستن لوله های زن

س ۵۴. آیا جایز است زن بارداری که قصد دارد لوله های رحم خود را ببندد، از طریق عمل سزارین فرزند خود را به دنیا آورد تا در هنگام آن عمل، لوله های خود را هم ببندد؟
ج. حکم بستن لوله های رحم قبلاً گذشت، ولی جواز عمل سزارین متوقف بر نیاز به آن یا درخواست خود زن باردار است و به هر حال لمس و نظر مرد اجنبی به زن هنگام عمل سزارین و بستن لوله های رحم حرام است. مگر در حال ضرورت. (امام خامنه ای)

اذن شوهر در بستن لوله های زن
س ۵۵. آیا جایز است زن بدون اجازه ی شوهرش از وسایل پیشگیری از بارداری استفاده نماید؟
ج. محل اشکال است. (امام خامنه ای)

احکام عمل جراحی

احکام خون

انتقال خون بین مسلمان و غیرمسلمان
س ۱۶۶. آیا انتقال خون بین مسلمان و غیرمسلمان، جایز است یا نه؟
ج. جایز است.

فروش خون
س ۱۶۷. فروش خون چه حکمی دارد؟
ج. با فرض اینکه انتقال خون دارای منفعت عقلایی است، فروش آن مانعی ندارد.

تزریق خون از زن به مرد یا بالعکس و یا از کافر به مسلمان
س ۱۶۸. تزریق خون به دستور پزشک از زن به مرد یا بالعکس و یا از کافر به مسلمان چه حکمی دارد؟
ج. اشکال ندارد.

احکام ختنه

ختنه پسران
س ۱۴۳. آیا ختنه کردن واجب است؟

ج. ختنه ی پسران واجب است و شرط صحت طواف در حج و عمره می باشد و اگر تا بعد از بلوغ به تأخیر بیفتد، بر خود آنان واجب است که ختنه کنند.

ختنه دختران

س ۱۴۴. آیا ختنه کردن دختران واجب است یا خیر؟

ج. واجب نیست.

اجازه ی عمل جراحی

س ۱. پزشک حاذق و ماهر، بدون سهل انگاری اقدام به عمل جراحی بیماری نموده است و در حین عمل، آسیبی به بیمار وارد گردیده است. آیا داشتن اجازه ی عمل از بیمار یا بستگان در رفع ضمان مؤثر است؟ دیه به عهده ی کیست؟
ج. به نحو کلی در موارد ثبوت ضمان، اجازه ی بیمار یا بستگان وی رافع ضمان نیست و در مواردی که پزشک ضامن دیه است، باید از مال خود بپردازد.

تأخیر عمل جراحی برای کسب اجازه

س ۲. اگر پزشک منتظر اجازه ی بستگان بیمار برای عمل جراحی شود، ممکن است بیمار دچار نقص یا از کار افتادگی عضو شود. در این صورت آیا پزشک می تواند عمل جراحی را به تأخیر بیندازد؟
ج. اگر خطر فوت بیمار در میان باشد، تأخیر جایز نیست.

انجام جراحی ضروری بدون رضایت بیمار

س ۳. برخی از بیماران عاقل و بالغ که نیازمند عمل جراحی هستند، به علت ترس یا هر توجیه دیگری حاضرند درد و رنج را تحمل نمایند، ولی تن به عمل ندهند، و این در حالی است که پزشک می داند که در صورت عمل نکردن، بیمار به زودی خواهد مرد یا دچار عوارض سختی خواهد شد. با این فرض، آیا پزشک می تواند با تصمیم خود، او را عمل جراحی کند؟ اگر علی رغم مخالفت بیمار، بستگان وی چنین اجازه ای را صادر کنند، تکلیف پزشک چیست؟
ج. اگر نجات بیمار از مرگ مستلزم عمل جراحی است، اشکال ندارد.

انجام جراحی غیر ضروری به اصرار همراهان بیمار

س ۴. پزشکی یقین دارد که انجام گرفتن عمل جراحی روی بیمار، تأثیر در زنده ماندن او ندارد، و در هر صورت، بیمار پس از مدت کوتاهی خواهد مرد. آیا جایز است پزشک بنا به اصرار همراهان بیمار یا مسئولان بیمارستان، اقدام به جراحی نماید یا نه؟

ج. با اطلاع دادن به بیمار یا همراهان او نسبت به عدم تأثیر عمل، اقدام به عمل جراحی مانعی ندارد.

احکام داروها و داروخانه ها

استفاده از داروهای ضروری حرام یا نجس

س ۱۲. با توجه به اینکه برخی از داروهای ضروری و حیاتی از منابع حرام یا نجس مثل اعضای انسان یا حیوان و غیر آنها تهیه می‌شوند و معمولاً این‌گونه داروها از کشورهای خارجی و غیر مسلمان وارد می‌شوند، حکم شرعی مصرف این‌گونه داروها برای انسان و نیز معامله بر روی آنها چیست؟
ج. اگر معالجه‌ی بیماری متوقف و منحصر در آن باشد اشکال ندارد.

وجود الکل در بعضی داروها

خوردن داروهایی که در آن ۱-الکل بکار رفته یا ۲- قرص‌هایی که روکش ژلاتین از خوک دارد، در حالت اضطرار با تجویز پزشک حاذق چه حکمی دارد؟

ج ۱) الکل‌هایی که معلوم نیست در اصل از اقسام مایعات مست کننده باشند محکوم به طهارت هستند و استفاده از موادی که با آنها مخلوط شده اند اشکال ندارد.
ج ۲) ژلاتین تهیه شده از اجزای حیوانات حرام گوشت حرامند و صرف تجویز پزشک موجب حلال شدن آن نمی‌گردد مگر اینکه علاج منحصر در استعمال آن است و عدم استعمال منجر به مرگ یا چیزی نزدیک آن می‌شود که به مقدار رفع ضرورت جایز است.

احکام مسائل متفرقه ی پزشکی

احکام حق طبابت

س ۱۸۵. با توجه به اینکه حق طبابت از لحاظ مادی، غیرقابل تعیین می‌باشد؛ به نظر حضرت عالی بهترین راه تعیین میزان حق طبابت چیست؟ آیا مقدار تعیین شده توسط دولت، در هر شرایطی قابل دریافت است و پزشک مدیون نخواهد بود؟
ج. اگر طبق تعرفه های معین شده، گرفته شود منعی ندارد.

دریافت حق طبابت از بیماری که بهبود نیافته
س ۱۸۷. اگر پزشک در طبابت خود کمال دقت و تلاش را برای بهبودی بیمار انجام دهد، ولی بهبودی برای وی حاصل نشود، آیا پزشک نسبت به حق ویزیت مدیون است یا نه؟
ج. در فرض سوال مدیون نیست.

مطالبه ی مبلغ اضافی از بیمار بابت عمل جراحی
س ۱۹۱. همان طوری که به احتمال زیاد شنیده اید، اکثر پزشکان از بیمارانی که می‌خواهند عمل کنند مبلغی پول به عنوان حق الزحمه ی عمل جراحی - که به زیرمیزی مشهور شده - می‌گیرند، حال می‌خواستم بدانم این پول چه حکمی دارد؟ حلال است یا حرام است؟

ج. پزشک اگر کارمند دولت در بیمارستان باشد که حقوق خود را از صندوق دولت دریافت می کند و یا عمل جراحی را بر اساس دریافت اجرت عمل از شرکت بیمه دریافت می نماید، حق مطالبه ی مبلغ اضافی از بیمار را ندارد.

احکام گواهی پزشکی

صدور گواهی نادرست برای بیمار

س ۱۹۰. صدور گواهی نادرست از طرف پزشک برای بیمار، سهواً یا عمداً، چه حکمی دارد؟
ج. عمداً جایز نیست و در صورت سهو باید در صورت امکان آن را تدارک (۱) و جبران کند.

احکام بیمه

استفاده از دفترچه بیمه دیگران

س. برای خرید عینکی که دکتر تجویز نموده بود پول کافی نداشتم، پدرم هم نمی توانست این پول را تهیه کند، به همین خاطر از دفترچه بیمه برادرم که کارمند بانک است برای این کار استفاده نمودم، آیا این کار من اشکال داشته است یا نه؟ نمازهایی که با این عینک خواندم چه حکمی دارد؟
ج. استفاده غیر مجاز از دفترچه بیمه جایز نیست و موجب ضمان است، ولی در هر حال نماز با آن عینک باطل نیست.

سوال: حق ویزیت دکتر عمومی ۳۰ هزار تومان می باشد و در دفترچه بیمه نیز همان مبلغ 30 هزار تومان از طرف دکتر ثبت می شود، اما دکتر فقط ۲۰ هزار تومان میگیرد و باقی حق خود را اخذ نمیکند، و بیمه متعهد شده است که ۸۰٪ پول ویزیت دکتر را بپردازد بنابراین به فرد بیمه شده (بیمار) 80 (درصد ۳۰ هزار تومان که ۲۴ هزار تومان می شود پرداخت می شود .

حتی در بعضی مواقع دکترها یا آزمایشگاه ها هیچ مبلغی از بیمار نمیگیرند و با گرفتن برگه ی دفترچه او، خود اقدام به گرفتن مبلغ از بیمه میکنند. و اینکار صرفاً جهت جذب مشتری می باشد .
توجیه آنها این است که ما فقط از حق خود نسبت به مریض میگذریم که مثلاً ۲۰ درصد کل مبلغ است اما ۸۰ درصد دیگر را از بیمه میگیریم .

آیا چنین چیزی جایز است و می توان آن مبلغ را از بیمه گرفت؟ چه از طرف بیمار و چه دکتر و آزمایشگاه؟

جواب: اگر این کار خلاف قوانین بیمه نباشد و دکتر و یا آزمایشگاه فقط از حق خود صرف نظر می کنند گرفتن آن مبلغ از بیمه برای شما جائز است^۱.

استمنا به دستور پزشک

س ۲۰۱. آیا انجام عمل استمنا به دستور پزشک برای آزمایش و معاینه ی منی جایز است؟

ج. در مقام معالجه، در صورتی که درمان منوط به آن بوده و استمنا به وسیله ی همسر ممکن نباشد، اشکال ندارد.

^۱ وضعیت: پاسخ داده شده شماره استفتاء: ۷۹۱۲۹۹ تاریخ استفتاء: ۰۳/۰۵/۱۳۹۶

استمناء جهت بررسی وضعیت اسپرم ها
س ۲۰۲. بررسی وضعیت اسپرم ها در مردان نیازمند عمل استمناء است ولی عدم انجام این تست، حیاتی نیست آیا این کار جایز است؟
ج. اگر برای علاج مرض ضرورت ندارد جایز نیست و در موارد ضرورت حکم سایر محرّمات در موارد ضرورت را دارد.

وجوب رو به قبله کردن بیمار محتضر

س ۲۱۹. آیا پزشک یا پرستاری که شاهد بیمار محتضر است، رو به قبله کردن بیمار واجب می شود؟ آیا نیاز به اجازه از ولی او دارد؟
ج. بنا بر احتیاط واجب است و با علم به رضایت ولی، تحصیل اجازه لازم نیست.

جداسازی بیماران نامحرم در بخش مراقبت های ویژه
س ۲۲۰. در برخی از بخش های مراقبت ویژه که بیماران کمایی بستری هستند به جداسازی بیماران مرد و زن مبادرت نمی شود و حتی در پوشاندن این بیماران نیز توجه معمول نظیر سایر بیماران عنایت نمی شود. نظر حضرت عالی در این مورد ها چیست؟
ج. در صورت امکان باید به گونه ای عمل کنند که خلاف شرع نشود.

احکام مرگ مغزی

آیا میتوان بیماران مرگ مغزی را از دستگاه جدا کرد؟

اگر باعث تسریع در مرگ و قطع حیات آنان نشود، اشکال ندارد. امام خامنه ای
اگر کسی که از نظر مغزی مرده است در حالی که قلب وریه او هر چند به کمک دستگاه وظیفه خود را انجام می دهند شرعاً مرده شمرده نمی شود و قطع اعضای او برای الحاق به افراد زنده به هیچ وجه جایز نیست. آیت الله سیستانی

س ۱۱. آیا می توان این بیمار را به همان حال باقی نهاد تا قلب او هم از کار بیفتد؟
ج. اگر دستگاهی به او وصل شده و برداشتن دستگاه موجب مرگ وی می شود، نمی توان چنین کاری را انجام داد.

احکام اهداء اعضا (امام خامنه ای)

اهداء اعضا بیمار مرگ مغزی

س ۱۲۰. بعضی از افراد دچار ضایعات مغزی غیر قابل درمان و برگشت می شوند که بر اثر آن، همه ی فعالیت های مغزی آنان از بین رفته و به حالت اغمای کامل فرو می روند و همچنین فاقد تنفس و پاسخ به محرکات نوری و فیزیکی می شوند، در این گونه موارد احتمال بازگشت فعالیت های مذکور به وضع طبیعی کاملاً از بین می رود و ضربان خودکار قلب مریض باقی می ماند که موقتاً است و به کمک دستگاه تنفس مصنوعی انجام می گیرد و این حالت به مدّت چند ساعت و یا حداکثر چند روز ادامه پیدا می کند، وضعیت مزبور در علم پزشکی مرگ مغزی (۲) نامیده می شود که باعث فقدان و از دست رفتن هر نوع شعور و احساس و حرکت های ارادی می گردد و از طرفی بیمارانی

وجود دارند که نجات جان آنان منوط به استفاده از اعضای مبتلایان به مرگ مغزی است، بنابراین آیا استفاده از اعضای مبتلا به مرگ برای نجات جان بیماران دیگر جایز است؟
ج. اگر استفاده از اعضای بدن بیمارانی که در سؤال توصیف شده اند، برای معالجه بیماران دیگر، باعث تسریع در مرگ و قطع حیات آنان شود، جایز نیست، در غیر این صورت اگر عمل مزبور با اذن قبلی وی صورت بگیرد و یا نجات نفس محترمی متوقف بر آن عضو مورد نیاز باشد، اشکال ندارد.

اهداء اعضا بعد از مرگ و وصیت به آن
س ۱۲۱. علاقمند هستم اعضای خود را هدیه کرده و از بدن من بعد از مردنم استفاده شود و تمایل خود را هم به اطلاع مسئولین رسانده ام. آنان نیز از من خواسته اند که آن را در وصیتنامه ی خود نوشته و ورثه را هم از خواست خود آگاه کنم، آیا چنین حقی را دارم؟
ج. استفاده از اعضای میت برای پیوند به بدن شخص دیگر برای نجات جان او یا درمان بیماری وی اشکال ندارد و وصیت به این مطالب هم مانعی ندارد، مگر در اعضایی که برداشتن آن ها از بدن میت، موجب صدق عنوان مثله باشد و یا عرفاً هتک حرمت میت محسوب شود.

برداشتن اعضا بیمار زنده
س ۱۱۵. اگر شخصی مبتلا به بیماری شود و پزشکان از درمان وی ناامید گردند و اعلام نمایند که او به زودی از دنیا خواهد رفت، در این صورت آیا برداشتن اعضای حیاتی بدن او مثل قلب و کلیه و غیره قبل از وفات وی و پیوند آن ها به بدن شخص دیگر جایز است؟
ج. اگر برداشتن اعضای بدن او منجر به مرگ وی شود، حکم قتل او را دارد، و در غیر این صورت اگر با اجازه ی خود او باشد اشکال ندارد.

گرفتن پول در برابر اهدای عضو
س ۱۴۰. پول گرفتن در برابر اعضای جدا شده چه حکمی دارد؟
ج. مانع ندارد و می تواند در مقابل واگذاری حق اختصاص یا در مقابل اجازه دادن پول بگیرد.

طهارت و نجاست اعضای پیوندی
س ۱۴۱. پس از پیوند عضو حکم آن از نظر طهارت و نجاست در حالات زیر چگونه است؟
۱- در ابتدای عمل جراحی که پیوند صد درصد برقرار نشده است.
۲- با گذشت زمان که پیوند صد درصد برقرار شده است.
ج. ۱- اگر هنوز میته باشد، نجس است.
۲- چنانچه صدق میته به آن نکند، پاک است.

پیوند اعضای مسلمان به غیر مسلمان و برعکس
س ۱۳۷. پیوند اعضای مسلمان به غیر مسلمان و برعکس چه حکمی دارد؟
ج. در اهدای عضو جهت پیوند، فرقی نیست که گیرنده مسلمان باشد یا غیر مسلمان.

اهدای اعضای غیر اصلی انسان

س ۱۳۸. قطع اعضای غیر رئیسه از شخص زنده چه حکمی دارد؟
ج. اگر ضرر قابل ملاحظه ای نداشته باشد اهدای عضو مانع ندارد.

پیوند اعضای مرده

س ۱۳۹. قطع اعضای مرده در صورت های ذیل چه حکمی دارد؟
۱- وصیت کرده بر اینکه اعضای او را پس از مرگ برای پیوند جدا کنند؟
۲- وصیت نکرده ولی حفظ جان مسلمان بر آن متوقف است؟
ج. ۱- مانع ندارد.
۲- در این صورت اشکالی نیست.

اهداء عضو زنده شیعه به غیر شیعه یا غیر مسلمان

س ۱۴۲. با توجه به اتفاق فقها در حکم حرمت اضرار به نفس، مبنای حکم جواز پیوند اعضاء چیست؟ چنانچه مبنای این حکم اهمیت حفظ جان مسلمان در برابر حرمت اضرار به نفس باشد، این سؤال مطرح می شود که اگر شخص اهدا کننده ی عضو، شیعه و شخص گیرنده ی عضو، غیر شیعه یا غیر مسلم باشد، آیا باز هم حفظ جان چنین شخصی از اضرار به نفس یک شیعه مهم تر است؟
ج. مطلق اضرار به نفس دلیل بر حرمت ندارد و اهدای عضو جهت پیوند به بدن شخص دیگر از مصادیق اضرار به نفس به نحو کلی نیست. زیرا ممکن است برای کثیری از افراد ضرر به همراه نداشته باشد و در اهدای عضو جهت پیوند فرقی نیست که گیرنده مسلمان هم مذهب باشد یا غیر مسلمان، و اگر نجات جان گیرنده ی مسلمان متوقف بر پیوند عضو باشد، چنانچه برای دهنده ضرر معتابه نداشته باشد، چه بسا واجب است که اهدا کند و یا بفروشد.

اهداء کلیه در زمان حیات

س ۱۱۹. با توجه به اهمیت پیوند کلیه برای نجات جان بیماران، پزشکان به فکر افتاده اند که یک بانک کلیه ایجاد کنند و این بدین معنی است که افراد زیادی به طور اختیاری مبادرت به اهداء یا فروش کلیه می کنند، آیا فروش یا اهدای کلیه یا هر عضو دیگری از بدن به طور اختیاری جایز است؟ این عمل هنگام ضرورت چه حکمی دارد؟
ج. مبادرت مکلف در هنگام حیات، به فروش یا هدیه کردن کلیه یا هر عضو دیگری از بدن خود برای استفاده بیماران از آن ها در صورتی که ضرر معتابه برای او نداشته باشد، اشکال ندارد؛ بلکه در مواردی که نجات جان نفس محترمی متوقف بر آن باشد، اگر هیچ گونه حرج یا ضرری برای خود آن شخص نداشته باشد، واجب می شود.

پیوند رگ های میت به بیمار

س ۱۱۶. آیا استفاده از عروق و رگ های جسد شخص متوفی برای پیوند به بدن یک فرد بیمار، جایز است؟
ج. اگر با اذن میت در دوران حیاتش و یا با اذن اولیای او بعد از مردنش باشد و یا نجات جان نفس محترمی منوط به آن باشد، اشکال ندارد.

پیوند قرنیه میت بدون اذن اولیای میت وثبوت دیه

س ۱۱۷. آیا در قرنیه ای که از بدن میت جدا شده و به بدن انسان دیگری پیوند زده می شود و در حالی که این کار غالباً بدون اجازه ی اولیاء میت انجام می شود، دیه واجب است؟ و بر فرض وجوب، مقدار دیه هر یک از چشم و قرنیه چقدر است؟

ج. برداشتن قرنیه از بدن میت مسلمان حرام است و موجب دیه می شود که مقدار آن پنجاه دینار است، ولی اگر با رضایت و اذن میت قبل از مرگش، برداشته شود، اشکال ندارد و موجب دیه نیست.

استعمال داروهای هورمونی و پیوند بیضه

س ۱۱۸. یکی از مجروحین جنگ از ناحیه ی بیضه هایش زخمی شده، به طوری که منجر به قطع آن ها گشته است، آیا استفاده از داروهای هورمونی برای حفظ قدرت جنسی و ظاهر مردانه اش برای او جایز است؟ و اگر تنها راه دستیابی به نتایج مذکور و پیدا کردن قدرت بچه دار شدن، پیوند بیضه ی فرد دیگری به او باشد، حکم آن چیست؟

ج. اگر پیوند بیضه به بدن او ممکن باشد به طوری که بعد از پیوند و التیام، جزئی از بدن او شود، از جهت طهارت و نجاست اشکال ندارد و همچنین از جهت قدرت بچه دار شدن و الحاق فرزند به او هم مشکلی نیست. استعمال داروهای هورمونی برای حفظ قدرت جنسی و ظاهر مردانگی اش هم اشکال ندارد.

وصیت به تشریح یا اهدای عضو

س ۱۲۷. آیا وصیت قبلی مسلمان در زمان حیات، در مورد استفاده از بدن او برای تشریح یا استفاده از بعضی اعضای او مانند کلیه، قلب و چشم، اثری در حکم جواز و رفع دیه دارد یا نه؟

ج. در مورد تشریح، در صورت لزوم تأثیری ندارد، لکن در استفاده از اعضاء اگر با رضایت و اذن میت قبل از مرگش و یا با اذن اولیاء او بعد از مردنش باشد اشکال ندارد و موجب دیه نیست.

پیوند اعضای حیوانات به انسان

س ۱۳۶. آیا می توان برای پیوند اعضا از اعضای حیوانات چه حرام گوشت چه حلال گوشت و چه نجس العین برای انسان استفاده کرد؟ لطفاً نظرتان را در این مورد بفرمایید.

ج. مانع ندارد ولی نماز خواندن با آن اشکال دارد، مگر اینکه از قبیل چیزهایی باشد که دارای حیات است که با پیوند آن به بدن انسان حیات پیدا کند و جزو بدن انسان گردد. و در حکم مذکور تفاوتی میان انواع حیوانات، حتی نجس العین نیست.

احکام تلقیح مصنوعی (امام خامنه ای)

لقاح مصنوعی از یک زن و شوهر

س ۸۹. الف) آیا لقاح آزمایشگاهی در صورتی که اسپرم و تخمک از زن و شوهر شرعی باشد، جایز است؟ و بر فرض جواز، آیا جایز است این کار توسط پزشکان اجنبی صورت بگیرد؟

ب) آیا فرزندی که از این طریق به دنیا می آید ملحق به زن و شوهری است که صاحب اسپرم و تخمک هستند؟

ج) بر فرض که عمل مذکور فی نفسه جایز نباشد، آیا موردی که نجات زندگی زناشویی متوقف بر آن باشد، از حکم عدم جواز استثناء می شود؟

ج. الف) عمل مذکور فی نفسه اشکال ندارد، ولی واجب است از مقدمات حرام مانند لمس و نظر اجتناب شود.
ب) کودکی که از این طریق متولد می شود، ملحق به زن و شوهری است که صاحب اسپرم و تخمک هستند.
ج) گفته شد که عمل مذکور فی نفسه جایز است.

لقاح مصنوعی از مرد و زن نامحرم

س ۹۰. گاهی بعضی از زوج ها به علت عدم تخمک گذاری در زن که وجود آن برای عمل لقاح ضروری است، مجبور به جدایی شده و یا به علت عدم امکان درمان بیماری و بچه دار نشدن، با مشکلات زناشویی و روحی مواجه می شوند، آیا در این صورت جایز است که به روش علمی از تخمک گذاری زن دیگری برای انجام عمل لقاح با نطفه ی شوهر در خارج از رحم استفاده شود و سپس نطفه ی لقاح یافته به رحم آن زن منتقل گردد؟
ج. عمل مذکور هر چند فی نفسه اشکال ندارد، ولی کودکی که از این طریق متولد می شود ملحق به صاحب نطفه و تخمک بوده و الحاق آن به زنی که صاحب رحم است، مشکل می باشد. لذا باید نسبت به احکام شرعی مربوط به نسب، احتیاط رعایت شود.

لقاح مصنوعی بعد از فوت مرد

س ۹۱. اگر نطفه از شوهر گرفته شود و بعد از وفات او با تخمک همسرش لقاح شده و سپس به رحم او منتقل شود، اولاً آیا این عمل شرعاً جایز است؟ ثانیاً آیا کودکی که متولد می شود، فرزند آن مرد است و از نظر شرعی به او ملحق می شود؟ و ثالثاً آیا فرزندى که به دنیا می آید از صاحب نطفه ارث می برد؟
ج. عمل مذکور فی نفسه اشکال ندارد و کودک به صاحب تخمک و رحم ملحق می شود و الحاق آن به صاحب نطفه هم بعید نیست، ولی از او ارث نمی برد.

س ۹۲. آیا تلقیح نطفه ی مردی نامحرم به همسر مردی که بچه دار نمی شود، از طریق قراردادن نطفه در رحم او جایز است؟

ج. تلقیح زن از طریق نطفه ی مرد اجنبی فی نفسه اشکال ندارد، ولی باید از مقدمات حرام از قبیل نگاه و لمس حرام و غیر آن ها اجتناب شود و به هر حال در صورتی که با این روش کودکی به دنیا بیاید، ملحق به شوهر آن زن نمی شود؛ بلکه ملحق به صاحب نطفه و به زنی است که صاحب رحم و تخمک است.

لقاح مصنوعی از دو زن و یک شوهر

س ۹۳. اگر زن شوهرداری به علت یائسگی یا غیر آن تخمک گذاری نکند، الف) آیا جایز است تخمکی از زن دوم شوهرش، بعد از تلقیح با نطفه ی شوهر به رحم او منتقل شود؟ و آیا در این مورد تفاوتی هست بین اینکه او یا زن دوم، همسر دائم باشند یا موقت؟
ب) کدام یک از دو زن مادر کودک خواهند بود؟ صاحب تخمک یا صاحب رحم؟
ج) آیا این عمل در صورتی که نیاز به تخمک همسر دیگر به خاطر ضعف تخمک زن صاحب رحم باشد، به حدی که در صورت لقاح نطفه ی شوهر با آن، خوف این وجود داشته باشد که کودک معیوب متولد شود، نیز جایز است؟
ج. الف) اصل عمل مذکور شرعاً مانعی ندارد و در این حکم، فرقی نیست بین اینکه نکاح آنان دائم باشد یا منقطع و یا یکی دائم باشد و یکی منقطع.

ب) کودک ملحق به صاحب اسپرم و تخمک است و الحاق او به صاحب رحم هم مشکل است. بنابر این باید در ترتیب آثار نسب، نسبت به وی احتیاط مراعات شود.
ج) این کار فی نفسه جایز است.

س ۹۴. آیا در صورت های زیر تلقیح زن با نطفه ی شوهرش که از دنیا رفته، جایز است؟
الف) بعد از وفات شوهر، ولی قبل از انقضای عدّه،
ب) بعد از وفات او و بعد از انقضای عدّه،
ج) اگر آن زن بعد از فوت شوهرش با مرد دیگری ازدواج نماید، آیا جایز است خود را با نطفه ی شوهر اولش تلقیح کند؟ و آیا در صورت فوت شوهر دوم، جایز است خود را با نطفه ی شوهر اولش بارور کند؟
ج. این عمل فی نفسه اشکال ندارد و فرقی نمی کند که قبل از انقضای عدّه باشد یا بعد از آن و همچنین فرقی نیست بین اینکه ازدواج کرده باشد یا خیر، و در صورت ازدواج هم فرقی نمی کند که لقاح با نطفه ی شوهر اولش بعد از وفات شوهر دومش باشد یا در حال حیات او، ولی اگر شوهر دوم او زنده باشد، باید این کار با اجازه و اذن او صورت بگیرد.

نگهداری تخمک های بارور شده

س ۹۵. امروزه می توان تخمک هایی را که در خارج از رحم بارور شده اند در مکان های مخصوصی به طور زنده نگهداری کرد و در صورت نیاز آن ها را در رحم صاحب تخمک قرار داد، آیا این کار جایز است؟
ج. این عمل فی نفسه اشکال ندارد.

بانک اسپرم

س ۹۶. نگهداری اسپرم غیر شوهر- اعم از محارم زن یا غیر محرم با زن - در بانک اسپرم یا محل نگهداری دراز مدت اسپرم مرد و استفاده از آن در مواقع لزوم برای زن، چه حکمی دارد؟
ج. تلقیح زن از طریق نطفه ی مرد نامحرم فی نفسه اشکال ندارد، ولی باید از مقدمات حرام از قبیل نگاه و لمس حرام و غیر آن ها اجتناب شود و به هر حال در صورتی که با این روش کودکی به دنیا بیاید، ملحق به شوهر آن زن نمی شود، بلکه ملحق به صاحب نطفه و به زنی است که صاحب رحم و تخمک است.

تخمک های باقی مانده در آزمایشگاه

س ۹۷. بعد از انتقال تخم لقاح یافته، تعدادی از آن ها در آزمایشگاه باقی می ماند. حکم استفاده از آن ها برای زن و شوهر نازای دیگر و یا دور ریختن یا کارهای آزمایشگاهی مانند مطالعات ژنتیک بر روی آن ها چیست؟
ج. اشکال ندارد.

روش های برداشت تخمک از زن

س ۹۸. از آنجایی که در انجام لقاح آزمایشگاهی، جهت آبستنی مصنوعی، گرفتن اسپرم (نطفه) از شوهر و نیز برداشت تخمک از تخمدان زن ضرورت دارد، نظر مبارک حضرت عالی در موارد ذیل چیست؟
۱- برداشت تخمک از تخمدان با هدایت سونوگرافی (۱) از طریق مهبل (واژن) زن، که این کار توسط متخصص زنان و در اتاق عمل، تحت شرایط کاملاً استریل (بهداشتی) و با ضرورت نگاه به عورت زن انجام می پذیرد.

۲- برداشت تخمک با هدایت سونوگرافی، ولی از طریق لاپاراسکوپ (۲) که مستلزم نگاه به عورت زن نیست. شایان ذکر است در سال های اخیر به خاطر پرخطر و پرهزینه بودن، از این روش استفاده نمی شود.
ج. در تمامی موارد عمل مذکور فی نفسه اشکال ندارد، ولی واجب است از مقدمات حرام مانند لمس و نظر اجتناب شود.

استفاده از تخمک زن اجنبی با وجود تخمک ضعیف زوجه برای باروری
س ۹۹. تخمک های زنی ضعیف می باشد و لذا فرزندان ناقص الخلقه ای به دنیا می آورد. آیا جایز است تخمک زن دومی را در آزمایشگاه با اسپرم شوهر زن اول لقاح دهند و سپس جنین را به رحم زن اول منتقل نمود؟
ج. فی نفسه منعی ندارد.

استفاده از اسپرم مرد اجنبی برای لقاح در آزمایشگاه
س ۱۰۰. در مواردی که مرد به علتی قادر به تولید اسپرم نباشد آیا می توان از اسپرم اهدایی مرد اجنبی (ناشناس یا شناس) جهت امتزاج نمودن با تخمک همسرش در آزمایشگاه استفاده نمود و بعد جنین تشکیل شده را به رحم خانم بیمار منتقل کرد تا پس از وضع حمل مولود توسط بیمار و همسرش نگهداری شود.
ج. فی نفسه بدون ارتکاب محرّمی مانع ندارد و حکم ولد نیز بیان شد.

تلقیح مستقیم

س ۱۰۱. آیا این امکان هست که اسپرم اهدایی را با تخمک همسر بیمار در آزمایشگاه ممزوج نکرد، بلکه مستقیماً به داخل رحم همسر بیمار تلقیح نمود تا جنین در همان جا تشکیل شود؟
ج. فی نفسه اشکال ندارد و در این صورت با فرض اینکه تخمک از همسر بیمار است، طفل فرزند او می باشد و به شوهرش محرم است.

محرمیت نوزادان از یک تلقیح مصنوعی، در رحم زن
س ۱۰۲. به فرض تحقق آبستنی مصنوعی در آینده، اگر از نطفه ی مصنوعی که در "رحم زن" کشت داده شده دو نوزاد دختر و پسر به عمل می آیند آیا این دو می توانند ازدواج کنند؟ با محارم مادری چطور؟
ج. برادر و خواهرند و با محارم زن صاحب رحم محرم هستند.

محرمیت نوزادان از یک تلقیح مصنوعی، در رحم مصنوعی
س ۱۰۳. به فرض تحقق آبستنی مصنوعی در آینده، اگر از نطفه ی مصنوعی که در "رحم مصنوعی"، دختر و پسری به عمل آیند آیا آن دو نسبت برادر و خواهری دارند و نمی توانند با یکدیگر ازدواج کنند؟
ج. در فرض مرقوم نسبت برادر و خواهری متحقق نمی شود و ازدواجشان مانع ندارد.

احکام تشریح میت و پیوند اعضاء (امام خامنه ای)

تشریح میت مسلمان و دفن اجزاء

س ۱۱۰. بررسی بیماری های قلب و عروق و برگزاری سلسله مباحث راجع به آن، برای کشف مسائل جدید، مستلزم دستیابی به قلب و عروق افرادی است که از دنیا رفته اند، تا معاینه و آزمایش بر روی آن ها انجام شود، با توجه به اینکه آنان بعد از آزمایشات و بررسی ها بعد از یک روز یا بیشتر اقدام به دفن آن ها می کنند، سؤال این است:

- ۱ - آیا انجام این بررسی ها بر روی جسد فرد مسلمان جایز است؟
 - ۲ - آیا دفن قلب و عروقی که از جسد میّت برداشته شده اند، جدا از آن جسد، جایز است؟
 - ۳ - با توجه به مشکلات دفن قلب و عروق به طور جداگانه، آیا دفن آن ها همراه با جسد دیگر، جایز است؟
- ج. اگر نجات نفس محترمی یا کشف مطالب جدید علم پزشکی که مورد نیاز جامعه است و یا دستیابی به اطلاعاتی راجع به بیماری که زندگی مردم را تهدید می کند، منوط به آن باشد، تشریح جسد میّت اشکال ندارد، ولی واجب است تا حد امکان از جسد میّت مسلمان استفاده نشود و اجزایی هم که از جسد فرد مسلمان جدا شده اند، در صورتی که دفن آن ها با جسد، حرج یا محذوری نداشته باشد، واجب است با خود جسد دفن شود و الاّ دفن آن ها به طور جداگانه و یا با جسد میّت دیگر جایز است.

تشریح میت برای کشف حقیقت

س ۱۱۱. آیا تشریح برای تحقیق در علت مرگ در صورت مشکوک بودن، مانند شک در اینکه میّت بر اثر سم مرده یا خفگی و یا غیر آن، جایز است یا خیر؟

ج. اگر کشف حقیقت متوقف بر آن باشد، اشکال ندارد.

تشریح جنین سقط شده

س ۱۱۲. تشریح جنین سقط شده در تمامی مراحل عمرش، برای دستیابی به اطلاعاتی در علم بافت شناسی، با توجه به اینکه وجود درس تشریح در دانشکده ی پزشکی ضروری است، چه حکمی دارد؟

ج. اگر نجات جان نفس محترمی یا کشف مطالب پزشکی جدیدی که جامعه به آن نیازمند است و یا دستیابی به اطلاعاتی راجع به یک بیماری که زندگی مردم را تهدید می کند، منوط به تشریح جنین سقط شده باشد، این عمل جایز است. ولی سزاوار است که تا حد امکان از جنین سقط شده متعلق به مسلمانان و یا کسی که محکوم به اسلام است استفاده نشود.

برداشتن پلاتین از بدن میّت

س ۱۱۳. آیا استخراج قطعه ی پلاتین از بدن میّت مسلمان از طریق تشریح جسد قبل از دفن، به علت قیمت و کمبود آن، جایز است؟

ج. استخراج پلاتین در فرض سؤال، به شرطی که بی احترامی به میّت محسوب نشود، جایز است.

نیش قبر مسلمان جهت آموزش پزشکی

س ۱۱۴. آیا نیش قبور اموات - اعم از اینکه در قبرستان مسلمانان باشند یا غیر آن ها - برای دستیابی به استخوان آنان به منظور استفاده های آموزشی در دانشکده ی پزشکی جایز است؟

ج. نبش قبور مسلمانان برای این کار جایز نیست، مگر آنکه نیاز فوری پزشکی برای دستیابی به آن‌ها وجود داشته باشد و دسترسی به استخوان میت غیرمسلمان هم ممکن نباشد.

عمل جراحی زیبایی

س ۱۲۲. انجام عمل جراحی برای زیبایی چه حکمی دارد؟

ج. این کار فی نفسه اشکال ندارد.

س ۱۲۳. در صورتی که عمل جراحی زیبایی برای زنان توسط پزشک مرد مستلزم نگاه کردن و لمس باشد آیا انجام آن جایز است؟

ج. عمل جراحی زیبایی، درمان بیماری محسوب نمی‌شود و نگاه کردن و لمس حرام به خاطر آن جایز نیست، مگر در مواردی که برای درمان سوختگی و مانند آن باشد و پزشک مجبور به لمس و نگاه کردن باشد.

تشریح جسد مسلمان در صورت نبود جسد کافر

س ۱۲۴. با توجه به اینکه در شرایط فعلی به دست آوردن جسد انسان کافر ممکن نیست و از طرفی جامعه اسلامی هم محتاج پزشکی ماهر و زبردست است تا از این نظر به خودکفایی برسد، لذا خواهشمند است نظر مبارک خود را در مورد تشریح در شرایط فعلی مرقوم فرمایید.

ج. اگر نجات نفس محترمی یا کشف مطالب پزشکی جدیدی که جامعه به آن نیازمند است و یا دستیابی به اطلاعاتی راجع به یک بیماری که زندگی مردم را تهدید می‌کند، منوط به تشریح باشد، این عمل جایز است. ولی سزاوار است که تا حد امکان از جسد متعلق به مسلمانان استفاده نشود؛ لکن در صورت عدم امکان، مانعی ندارد.

تشریح جسد برای تشخیص جرم

س ۱۲۵. آیا می‌توان برای تشخیص جرم در مرگ‌های مشکوک، کالبد شکافی کرد یا نه؟ آیا قاضی شرع، بدون

رضایت ولی می‌تواند اقدام کند؟

ج. اگر کشف حقیقت متوقف بر آن باشد، اشکال ندارد و اجازه‌ی ولی شرط است؛ مگر اینکه کشف حقیقت متوقف بر آن بوده و قاضی نیز آن را لازم بداند.

دیه‌ی تشریح میت مسلمان

س ۱۲۶. در تعلیم و تعلم طب، تشریح جسد معمول، بلکه ضروری است. آیا برای این موضوع مهم اجتماعی، تشریح

جسد مسلمان جایز است یا نه؟ و آیا موجب دیه می‌شود یا نه؟

ج. در صورت امکان استفاده از بدن غیر مسلمان، از بدن مسلمان استفاده نشود و در صورت لزوم دیه ندارد.

تشریح مرده‌ی مشکوک بین اسلام و کفر

س ۱۲۸. آیا تشریح جسدی که در اسلام او تردید است، جایز می‌باشد؟

ج. تشریح مرده‌ی مشکوک که راهی برای حکم به اسلام او نباشد، مانعی ندارد.

تجسس در اسلام میّت برای تشریح

س ۱۲۹. آیا دانشجوی پزشکی که موظف به تشریح است باید از کم و کیف چگونگی تهیه ی اجساد برای تشریح آگاهی یابد؟ یعنی تجسس کند که آیا مسائل شرعی رعایت شده یا نه؟ جسد مربوط به مسلمان است یا نه؟ ج. تجسس، لازم نیست.

نگاه به جسد نامحرم و لمس آن در زمان تشریح

س ۱۳۰. در صورت جایز بودن کالبد شکافی، حکم عورتین و نگاه نامحرم به بدن میت و مس میت موقع کالبد شکافی را بیان فرمائید؟

ج. اگر درمان بیماری ها و یا نجات نفس محترمی متوقف بر آموزشی باشد که یاد گرفتن آن مستلزم نگاه به عورت دیگران است، اشکال ندارد. اگر میت را غسل نداده باشند در صورت مس کردن آن، غسل واجب بر آن مترتب است.

نظر شیعه و سنی در تشریح جسد مسلمان

س ۱۳۱. آیا تفاوتی بین اهل تسنن و اهل تشیع، در عدم جواز تشریح جسد، وجود دارد؟ ج. تفاوتی بین مسلمانان، چه اهل تشیع و چه اهل تسنن نیست.

تشریح جسد مسلمان اعدامی

س ۱۳۲. آیا می توان جسد افراد به ظاهر مسلمان (مسلمان شناسنامه ای) را که به خاطر ارتداد، فساد اخلاقی، قاچاق مواد مخدر، مسائل سیاسی و ... اعدام شده اند، تشریح کرد؟ ج. از اجساد متعلق به مسلمانان و یا کسی که محکوم به اسلام است استفاده نشود، مگر آن که ضرورت باشد. اما ارتداد محکوم به کفر است و استفاده از جسد او مانع ندارد.

تشریح جسد بی وارث

س ۱۳۳. در دانشگاه های علوم پزشکی، از اجساد افرادی که صاحب ندارند، برای تشریح و یادگیری دانشجویان استفاده می شود و یا اعضای آن ها را مثل قلب، کبد و کلیه اغلب بدون اجازه ی صاحبان میت در شیشه ها نگهداری می کنند، لطفاً نظرتان را در این مورد بیان فرمائید؟ ج. نداشتن صاحب، دلیل بر جواز امر مذکور نیست.

خرید جسد کفار

س ۱۳۴. با وجود امکان تهیه ی جسد کافر از خارج که مستلزم تعیین بودجه و خرید آن است، آیا واجب است که مسئولین ذی ربط به آن اقدام نمایند تا از تشریح میت مسلمان جلوگیری شود یا خیر؟ ج. واجب است تا حد امکان از جسد میت مسلمان استفاده نشود.

تشریح جسد مجهول الهویه

س ۱۳۵. گاهی اوقات ممکن است جسد مجهول الهویه ای پیدا شود که هیچ اطلاعی از ملیت و مذهب او وجود ندارد؟
آیا چنین اجسادی قابل تشریح هستند یا نه؟
ج. اگر در بلاد اسلامی، باشد جایز نیست. چون حکم اسلام بر او مترتب است.

احکام تغییر جنسیت

حکم تغییر جنسیت چیست؟

با توجه به این که تغییر جنسیت به معنی تغییر واقعی است نه فقط تغییرات ظاهری و این امر فعلاً ممکن نیست و آنچه به عنوان تغییر جنسیت بیان میشود فقط و فقط تغییرات ظاهری فرد است که به وسیله تزریق هورمون های جنس مخالف و عمل جراحی ایجاد میشود. در این موارد به دلیل این که سبب نگاه به عورت و دست زدن به عورت است این کار حرام است و این کار سبب تغییر احکام برای این فرد نمیشود لذا لازم است جنسیت واقعی عمل نماید.^۱

آشکار کردن جنسیت

سوال: شخصی طبق معاینه های پزشکی قانونی (تخصص زنان و زایمان و اعصاب و روان) دارای رحم و آلت تناسلی زنانه می باشد ولیکن از نظر روانی دچار اختلالات هویت جنسی و تمایلات و روحیات مردانه بوده و این به صورت مطلق غلبه دارد؛ با روش های روان درمانی تغییر در تمایلات ایشان امکان پذیر نمی باشد و ادامه وضعیت موجود برای او سخت و غیرقابل تحمل می باشد؛ نامبرده در صورت تغییر جنسیت، هویت جنسی ذهنی واقعی خود را پیدا خواهد کرد؛ لازم به توضیح است که این شخص اندام مردانه دارد و سینه های خیلی کوچک و موهای مردانه در بدنش وجود دارد؛ آیا تغییر جنسیت با عمل جراحی برای ایشان جایز است یا نه؟

عمل جراحی مذکور برای کشف و آشکار کردن واقعیت جنسی آنان اشکال ندارد، به شرطی که این کار مستلزم فعل حرام و ترتب مفسده ای نباشد.^۲

۱- مقام معظم رهبری و آیت الله سینانی و آیت الله مکارم استفتا خصوصی.

۲- شماره استفتاء: ۸۱۹۰۸۸ تاریخ استفتاء: ۲۳/۰۸/۱۳۹۶